ЧЫЛА ЭЛЛАСЕ ПРОЛЕТАРИЙ-ВЛАК, УШНЫЗА!

МАРИЙ КОММУНА

1918 ий 1 октябрь годсек лектеш

КПСС Марий обкомын, МАССР Верховный Советын да Министр-влак Советын органышт

№ 43 (18425) | 1990 ий 20 февраль, кушкыжмо | Акше 3 ыр

ЙЫВЫРТАШ АЛЕ ОНДАК

ОЖНО, шарнеда, радиом колтетат, эфирыште тунамак куатле марш йоҥгалтеш ыле, газетым шаралтетат—эртак кӱдыратле рапорт, сеҥымаш почеш сеҥымаш. Иле да куане веле.

Кызытат, уке-уке да, моктемурым, куандарыше уверым колат. Но тыгайже ынде шагал. Пашаже—чыным луктын каласымаште.

Мутат уке, илыш кызыт куштылго огыл. Тидыжым ме чыланат шке шижына, шукыжо—шинчена очкылно. Магазинлаште сату-влак койынак йомыт, «шулат». Таче уло, эрла тул денат от му. Пӱкенымак налаш. Оласе, ялласе магазинлаште артана дене оралген оптымо гыч койыт ыле, таче налаш толшо озажым кушто вучат гын?

А тыгай «йомшо сатужо» эл мучко кунар погына? СССР Госкомстатын увертарымыж почеш, 1200 сату тӱшка гыч 1150 «йомшо» але дефицит манме радамышкет логалын. Нуно кокла гыч шукыжо—йочалык сату.

Мутлан, Марий кундемыштына тетрадьым, акварель чиям, фломастерым, чиян карандашым, сӱретлыме альбомым муаш неле. «Республикысе предприятий-влак гына кодшо ийын вич миллион теҥгеаш продовольственный огыл сатум пуэн шуктен огытыл»,—ойла КПСС Марий обкомын социально - экономический отделжын консультантше В. Петров. Нине сатужым такше мемнан дене огыт ыште, вес ола, пошкудо республикыла гыч толеш. Тугеже я колтен шуктен огытыл, я ситарен огытыл. Меат ятыр тӱрлӧ сатум, ыштен, вес верлашке колтена. «Республикысе кажне кандашымше предприятий 1989 ийыште продукцийым колтымо шотышто договорный обязательствым шуктен огыл»,—лудына республикысе статистический управленийын отчетыштыжо. Тугеже ӧпкелышаш уке. Кӱсын корка—вурдан, манеш калык. Тутак шол.

«Продовольственный программым шуктена!» манме йоҥгата лозунгым шарнеда? Тудым икмыняр ий ожно чыла вере гаяк ужаш лиеш ыле: ялыште ма олаште, корнывожышто ма ферма воктен... Шуктенна мо вара сале программетым? Магазинлаште тугак яра, ӱстембалнат нужна: ни шыл, ни шӧр ешаралтын манаш иктат ок тошт.

Ынде черетыште вес лозунг, вес программа—«2000 ий марте кажне ешлан — посна пӧртым але пачерым». Тудыжо кузерак шуктал-

Ушан-шотан оза, пашаче еҥ тыгак ышта. Калыкат ойла вет: паша мемнам пукша, йӱкта, сай илышыш луктеш.

Перестройка шомаклан кызыт чылан тунем шуыныт. южыжлан йыгыктарышынат чучаш тӱҥалын дыр. Вич ий ынде тургыман, неле саманыште илена. Мутат уке, шолдыргышо озанлыкым шотыш кондаш, тоштым у дене алмашташ, пужен ышташ каньыле сомыл огыл. Тӱҥалтыште веле чылажат куштылгын, вий шутымыла чучеш. «Кок-кум ийым чыталтена, — ойленыт, — Вара илышна йонгештеш, саемеш». Перестройка саман тарванымылан вич талукат шуэш, а вашталтыш кутунак ок шижалт.

Конешне, политический илыш нерген огына ойло. Тудыжо гӱжла веле, коклан тӱргочат ташлен кая, шонет. «Демократий», «гласность» шомак, митинг ден демонстраций-влак денат кызыт нигӧм от ӧрыктаре.

Ме таче эл экономика нерген кутырена. Марий республикынам экономически

Журналист шонкала

да социально виягдыме талукаш план пеш кӱлешан южо показатель шотышто темалтын огыл. Поснак строительствыште, калыклан кӱлшӧ сатум ыштен лукмаште, машиностроительный комплексыште паша окшакла. Продукцийым лукмо кугыт «Марихолодмаш» производственный объединенийыште, Марбумкомбинатыште, искусственный коваште заводышто, кинде продукт комбинатыште иземын. Ял озанлыкыштат сӱрет пеш куандарышыжак огыл. Мланде пашан продукцийже, мутлан, 5,5 миллион теҥгелан (кок процентлан) шагалемын.

Чыла тидын амалже кушто? Кӱчыкын каласаш гын, экономикынам виктарыме тошто йӧн деч (командно-административный манмет) корангына, уыжо эше илышыш пеш нелын шыгдаралтеш.

Кузе пашам ыштена — туге илена. Шулдыран ойыш савырнен гынат, мо чын гын, чын. Тиде неле пагытыште айдеме фактор манмет поснак кугу рольым модшаш. Кажне еҥ, нелылыкым шижын, пашам шокшым кергалтен, лийжак маньын ыштышаш. Шке верч гына огыл, а чумыр эл паша верч вуйын шогымо кумыл, пашалан ар (совесть) пудыра-

[illegible]

на кодшо ийын паша жапым арам йомдарымаш 25 тӱжем наре еҥ-кечыш шуын. Ты шотышто поснак «Марийскавтотранс» территориально-производственный объединенийын «Гарант» кооперативше ойыртемалтеш. Тыште кажне пашаеҥ идалыкыште кум кече пашаш лектын огыл. Йошкар-Оласе ТЭЦ-ын строительный управленийыштыже, МАССР ПТУС-ын ремонтно-строительный участкыштыже, «Волгостальконструкций» трестын монтажный управленийыште кажне пашазе кечат пелым коден. Тыге пашаш лекдымылан, яра шогымылан да администрацийын разрешенийже почеш пашаш толдымылан кӧра строительствыште ӱмаште кажне кечын 103 еҥ пашам ыштен огыл. Тидлан кӧра строительно-монтажный пашам чумыржо 944 тӱжем теҥгелан шуктымо огыл. Шотлаш гын, тидыже — шымлу наре кок пӧлеман у пачер.

Тыгодымак вуйлатыше-влакын койышышт ӧрыктара. Паша жап йомдарымаш гыч 47 процентше (пелыже наре!) — администрацийын разрешенийже почеш. Кузе тидым умылаш? Организаций ден пашаче коллективлам вуйлатыше-влакет пешак пушкыдо кумылан улыт мо? Тышеч вес йодыш лектеш — молан? Ала пашазе-влак ончылнет сай лийнешт? Вет кызыт пашаче коллектив, вуйлатыше ок келше гын, тыманмеш кожен колтен кертеш. Ала ынде нуно производственный заданийым шуктымылан вуйын огыт шого? Мо гынат, шоналташ амал уло.

А тылеч посна пашазе ден служащий-влакым тӱҥ паша деч ойырымашат (пакча саска базыш, ял озанлык пашаш, объектлам чоҥымашке, спортивный таҥасымашке, тӱрлӧ совещаний, слет ден семинарлашке) шагал огыл роскотым пуа. Строительствыште, мутлан, тыгайже 3089,5 тӱжем теҥгеш шуэш. Тидлан кӧра вуйлатыше аппарат гыч гына строительствыште кажныже кок кече, автотранспортышто вич кече пашам ыштен огытыл.

Паша вер гыч кайышат строительствыште эн шуко — 13,6 процент. Тидыже кодшо ийысе деч шукырак. Южо вуйлатышыже умылтара: кооперативыш куржыт. Тыштыже адакат МАССР ПТУС-ын ремонтно-строительный участкыже, ТЭЦ-ын строительный управленийже. Волжскысе ПМК, «Мариграждастрой» ППСО ойыртемалтыт: чыла пашазе гыч чырык але кум-

[illegible]

КОСМОНАВТ-ВЛАК МЛАНДЫШ ПӦРТЫЛЫНЫТ

ТАСС-ын увертарымыже

«Мир» научно шымлыме комплексыште план почеш палемдыме пашам шуктымек, космонавт-влак Александр Викторенко ден Александр Серебров 1990 ий 19 февральыште Москвасе жап дене 7 шагатат 36 минутышто Мландыш пӧртылыныт.

«Союз ТМ-8» космический корабльын волтымо аппаратше Аркалык ола деч 55 километрлан йӱдвел-эрвелнырак, палемдыме кундемышке, волен шинчын. Мландыш пӧртылмӧ деч вара космонавт-влакын тазалыкышт сай. Анатолий Соловьев ден Александр Баландин Мланде воктенысе орбитыште умбакыже пашам ыштат.

«Мир» орбитальный комплексыш мийыше визымше тӱҥ экспедицийын экипажше чоҥештыме жапыште геофизический, астрофизический, медико-биологический шымлымашым, технологический, биотехнологический да технический эксперимент-влакым эртарен.

Мландын пӱртӱс поянлыкшым да йырым-йырысе средам шымлыме программа почеш кок шӱдӧ наре экспериментым эртарыме. Тидын годым тӱрлӧ фотоаппаратым да спектрометрым кучылтмо.

Чоҥештыме жапыште астрофизический шымлымаш эртаралтын. «Квант» специализироватлыме модульысо «Рентген» международный обсерваторийын полшымыж дене экспериментым умбакыже ыштыме.

Эмлык препаратым электрофретический йӧн дене чот эрыктыме технологийым тергыме да пашалан келыштарыме.

Коммерческий соглашений почеш США-ште ямдылыме аппаратурым кучылтмо негызеш икымше биотехнологический экспериментым мучашке шуктымо.

Экипажын 166 сутка чоҥештыме жап мучко космонавт-влакын тазалыкыштым эреак терген шогымо. Нелытым шиждыме условийыште улмо тӱрлӧ этапыште айдемын пашам ыштен кертмыж нерген у сведенийым пален налме.

Экипажын паша результатше элысе калык озанлык ден наукын тӱрлӧ отраслыштыжт кучылталташ тӱҥалеш.

ВОЛЫШО КУМЫЛ ЛЕКТЫШЫМ ОК КУГЕМДЕ

«Марий коммунын» бригадыже— Шернур районышто

«НИВА» совхозын [illegible] налам. А куд ушкал сут-

[illegible]

Марий Эл: тенгече таче эрла

Звенигово

Партийыште— пел курым

Кодшо кечылаште партийын ветеранже С. К. Пименова ден Н. Я. Киселевлан «50 лет пребывания в КПСС» знакым да удостоверенийым кучыктымо. Тыгай наградым районышто чылаже 35 еҥ налын.

Серафима Константиновна кужу жап районный печатьыште ыштен, «Передовик» газетын редакторжат лийын. Канаш лекмекшат, редакций дене кылым йомдарен огыл.

Кызыт партийын ветеранже самырык тукымым перестройка шӱлышеш шуарышаш верч ятыр вийжым пуа: школлаште да профтехучилищылаште тунемше-влак дене вашлиеш, районысо комсомол организацийлан ой-канаш дене полша.

Тудын илыш корныжо тӱрлӧ йыжыҥан лийын. Тышеч пел курымжым партий дене кылден гын, тидлан Пименова йолташ нимыняр ок ӧпкеле.

В. ЯКИМОВ.

Параньга

Ямдым огыт вучо

Колхоз ден совхозласе механизатор-влак пасулашке 120 тӱжем тонн органический ӱяҥдышым луктыныт да пятимесячникын заданийжым ончылгоч шуктеныт.

Ты пашаште поснак «Елеевский» совхоз ойыртемалтын. Тыште шке виййышт дене латкок тӱжем олмеш 34 тӱжем тонн компостым шупшыктеныт.

«Ляжмаринский» совхозысо механизатор-влакат заданийым эртарен шуктеныт. Тыгак Тукай лӱмеш, «Янга Тормыш», Ленин лӱмеш колхозлаште пашам сайын уштарат. Районысо агрохимик-влакат кугу лектыш дене ыштат.

К. ИВАНОВ.

Йошкар-Ола

Семинар-совещаний, пресс-конференций

Тенгече Печать пӧртыштӧ массовый информаций средство пашаеҥ-влакын республиканский семинар-совещанийыштышт газет страницылаште, телевидений да радиопередачылаште сайлымашлан ямдылалтме нерген йодышым кузе ончыктен шогымо нерген мутланыме.

Погынышо-влак избиратель-влакын тӱшка шонымашыштым формироватлымаште журналист-влакын

[illegible]

Советский

Шочмо кундем нерген

Районым кунам ыштыме, ожно еҥ-влак могай пашам шуктеныт? А кунам колхоз шочын, тудын вӱрыжашыже могай лийын? Тидым самырык тукым лачымжак ок пале, колын веле, очыни.

[illegible]

Серафима Константиновна Кужу жап районный «Перепечатьыште ыштен, «Передовик» газетын редакторжат лийын. Канаш лекмекшат, редакций дене кылым йомдарен огыл.

Кызыт партийын ветеранже самырык тукымым перестройка шӱлышеш шуарышаш верч ятыр вийжым пуа: школлаште да профтехучилищылаште туныктышо-влак дене вашлиеш, районысо комсомол организаций-влак ой-кангаш дене полша.

Тудын илыш корныжо тӱрлӧ йыжыкан лийын. Тышеч пел курымжым партий дене кылден гын, тидлан Пименова йолташ нимыняр ок ӧккеле.

В. ЯКИМОВ.

Советский

Шочмо кундем нерген

...шуктеныт? А кунам колхоз шочын, тудын пӱрымашыже могай лийын? Тидым самырык тукым лачымжак ок пале, колын веле, очыни.

Тидлан амалжат уло: школлаште шочмо кундем нерген посна предмет уке. А палаш шонышо-влаклан исторический литературыжат шагал.

Тидым шотыш налын, вашке тунемше-влаклан «Советский районын историйже» пособий лектеш. Пособийлан материалым Ӱшнур пеле кыдалаш школышто туныктышо В. Ф. Галкин моло автор дене пырля поген ямдылен.

Кызыт В. Ф. Галкин вес книгам лукташ ямдыла. Тудым архивысе материал негызеш возымо да 1929—1937 ийласе марий ял илышончыкталтеш. Автор сталинский репрессий нерген ятыр материалым куд ий годым поген. Книга Ронго кундемысе калыклан пӧлеклалтеш.

П. ПЕНЗИН.

пресс-конференций

Тенгече Печать пӧртыштӧ массовый информаций средство пашаен-влакын республиканский семинар-совещанийыштышт газет страницылаште, телевидений да радиопередачылаште сайлымашлан ямдылалтме нерген йодышым кузе ончыктен шогымо нерген мутланыме.

Погынышо-влак избиратель-влакын тӱшка шонымашыштым формироватлымаште журналист-влакын кугу ответственностьышт, шемер-влакын политический культурыштым да чолгалыкыштым нӧлтымаште нунын рольышт нерген ойленыт.

Тенгечак пресс-конференций лийын. Журналист-влак республикыштына сайын палыме юрист-влак дене вашлийыныт. Совет обществыште эртыше политический реформа да элыштына правовой государствым ыштыме нерген журналист-влакын йодышыштлан Г. Ф. Мякишев, В. С. Глушков, В. И. Романов вашештеныт.

Е. ЖУРАВЛЕВ.

Леведыш йымалне—шошо

Уремыште поран лӱшка гынат, Йошкар-Оласе тепличнo-овощной комбинатын янда леведыш йымалне верланыше пакчашкыже леве шошо толын. Эше январь кыдалнак кияр ден помидор озымым йырангладшке шындылме ыле. Кевытлаште ен-влак тӱшка киярым, помидорым могайрак жапыште налын сенгат манын йодмыланна комбинатыште тыгерак вашештышт: «Ончычсо семынак прилавкылаште свежа киярым февраль мучаште ужын кертыт, а чевер помидорым — 1 Май пайрем вашеш».

Такшым комбинат витаминан ужар продукцийым талук мучко колтен шога. Теве ужар шоганым агроторгын кевытлаштыже кече еда налаш йӧн уло, тыгак тӱрлӧ пеледышым ужалымашке луктыт.

Комбинат коллектив ий еда сӧрымӧ мутшым эртарен шуктен толеш. Ӱмаште яндар парышым гына 1,3 миллион тентем налме, пашаен-влакын тылзаш кокла пашадарышт кок шӱдӧ витле—ныл шӱдӧ тентешке шуэш. Тидымат палемдыман: продукцийын качествыжлан пытартыш ийлаште поснак кугу вниманийым ойыраш тӱналыныт. Мутлан, кушкылым биологический йӧн дене аралыме йӧнлан утларак эгертат. Погымо продукцийым лабораторийыште тергат, сертификатым возат, вара веле ужалымашке колтат.

Звено ден звено-влак тангасен тыршат. Р. М. Васильеван вуйлатыме коллектив поснак ойыртемалтеш, тудо кодшо ийын кажне квадратный метр кумдык гыч нылле килограмм чолопакча саскам налын. Ты звеношто шке пашаштым уло шӱм-чон дене йӧратен шындыше ятыр ӱдырамаш тырша. Нунын кокла гыч иктыже — Раиса Викторовна Осокина (**снимкыште**). Уста пашаенгым йолташыже-влак звено вуйлатышын заместительжылан сайленыт.

В. АЛЕКСАНДРОВ.

И. Речкинын фотожо.

ВОЛЫШО КУМЫЛ ЛЕКТЫШЫМ ОК КУГЕМДЕ

«Марий коммунын» бригадыже — Шернур районышто

...льык ончышыжо-влак вичияшын пытартыш ийжым кӱкшӧ лектыш да сай кумыл дене тӱналыныт. Озанлык продукцийым колтымо заказым эртарен шуктен толеш. Теве кодшо ийын шӧрым палемдыме деч кумыт да шылым ик процентлан шукырак колтен. кажне ушкал деч кокла лӱштышым пел тонн утлалан кугемден кертме. Тиде кечылаште доярка-влак ӱмашсе тыгаяк жап дене тангастарымаште да кызыт районысо кокла лӱштыш деч шӧрым ик килограммлан утларак шупшылыт.

Мустай фермын коллективше моло дене тангастарымаште ончылнырак ошкылеш. Кечаш лӱштыш индеш килограммыш лишемын. Ончыл фермыш кечывал лӱштыш деч ондакрак логална. Доярка-влак кокла гыч вӱташте дежуритлыше Л. П. Лукояновам да скотница З. И. Казанцевам вашлийна.

— Молыштат вашке толын шуыт, — мане Лидия Павловна. — Ме ушкалым кечеш кум гана лӱштена. Кызыт презе-влак шочыт, лӱштышат ешаралт толеш. Мыйын групыштем коло кум ушкал уло, кечыште нунын деч кум центнер чоло шӧрым каште пуд дене шӧрым пуат. Курго ситышын уло, корма вартышым ямдылыме линий пашам ышта. Чын, южгунам пудырга.

Л. П. Лукоянова лучко ий доояркылан тырша. Ешым погымо деч ончыч «Чевер ӱжара» колхозышто ыштен, ончыл радамыште лийын. Кызытат кумылзак улмыж дене ойыртемалтеш.

Озанлыкыште кӱкшӧ лектышын негызшылан кӱтӱм план почеш уэмден толмым шотлат. Теве кодшо ийын вич шӱдӧ чоло ушкал гыч чырык ужашыжым сай урлык дене вашталтыме. Контрольно-селекционный двор гыч Мустайысе доярка-влакат шуко шӧрым пуышо ушкалым конденыт. Совхозын тӱн зоотехникше А. Д. Чендемеровын мутшо почеш, теният шонгода шагал шӧран ятыр вольыкым, чумыр кӱтӱ гыч коло вич процентшым, вашталтат.

Вольыкым искусственный йӧн дене тӱжангдат. Техник-осеменатор И. А. Пряникова сомылым шот дене шукта. Мустай фермыште шӱдӧ ушкаллан шотлымаште индешлу презым налме, тыштыже техник - осеменаторынат тыршыме ужашыже изи огыл.

(Мучашыже 2-шо стр.).

...лык. Тутак шол.

«Продовольственный программым шуктена!» манме йонгата лозунгым шарнеда? Тудым икмыняр ий ожно чыла вере гаяк ужаш лиеш ыле: ялыште ма олаште, корнывожышто ма ферма воктен... Шуктенна мо вара саде программетым? Магазинлаште тугак яра, ӱстембалнат нужна: ни шыл, ни шӧр ешаралтын манаш иктат ок тошт.

Ынде черетыште вес лозунг, вес программа — «2000 ий марте кажне еш лан — посна пӧртым але пачерым». ...теш? Теве республикыште кодшо ийын кум тӱжем наре у пачерым (нунын кумдыкышт 456,9 тӱжем квадратный метр) ыштен шуктымо. Туге гынат ончыко палынак тошкалме ок кой. Вик ойлаш гын, 1988 ийысе наре веле чонгымо. Тидыже — финансированийын чыла тӱрлӧ источникше — государство кӱшеш. Жилищно-строительный кооператив-влакын оксашт кӱшеш чонгымо сомыл гын ятырлан мӧнгештын — илыме верым 31 процентлан шагалрак ыштыме.

Ялыштат сӱрет ок куандаре. Пӧртым шке нӧлташ шонышо-влак шагалын огытыл; но стройматериал укелан кӧра шукыштлан сай шонымаш деч шӧрлаш логалеш.

Статуправлений увертара: республикыште илыме вер условийым саемдышашлан учетышто 71 тӱжем утла еш шога. Ончыкыжымат тыгак чонгаш тӱналына гын (ий еда улыжат 3 тӱжем утла пачерым), жилищный программа манметым кок тӱжемше ийлан огыл (лу ий чоло веле кодешыс!), чырык курым гыч веле илышыш шындарен шуктенас.

Вот тыге. Куанаш, моктемурым, улан да весела илышнам чапландарыше чолга маршым йонгалтараш амал уке. Ӱстембалет кукшо, вуй ӱмбалне леведышет уке, шонымо семын чиен шогалаш йӧн уке гын, мурым мураш гала...

Шокшым кергалтен, пашалан пижман.

...то? Кучымын каласаш гын, экономикынам виктарыме тошто йӧн деч (командно-административный манмет) корангына, уыжо эше илышыш пеш нелын шыгдаралтеш.

Кузе пашам ыштена — туге илена. Шулдыран ойыш савырнен гынат, мо чын гын, чын. Тиде неле пагытыште айдеме фактор манмет поснак кугу рольым модшаш. Кажне ен нелылыкым шижын, пашам шокшын кергалтен, лийжак манын ыштышаш. Шке верч гына огыл, а чумыр эл паша верч вуйым шогымо кумылым ... нышаш. Поснак — таче. Шукерте огыл эртыше пашазе, кресаньык да инженерно-технический пашаен-влакын Всесоюзный совещанийыштышт тидын нерген шукын ойлышт.

Илышнам аклен-шымлен ончалаш гын, мо коеш? Южо енгын саде пашаче кумылет кугужак манаш ок лий, тыгайышт «перестройкылан ӱшан йомын» малдалыт. А тудыжым кӧ ыштышаш? Вес планета гыч чонгештен толшет мо? Теве кодшо ийын ик вере да вес вере забастовка толкын эртен кайыш, кече почела митинг-влак гӱжлышт. Тыге паша жап арам мыняр йомо!

СССР Госкомстат увертара: калык озанлыкын чыла отрасльлаштыже паша дисциплина пужлен, пашаш лекдымаш, яра шогымо, паша вер гыч кайымаш ешаралтыныт. Паша жапым арам йомдарымаш строительство ден промышленностьышто 1,3 гана кугемын, чылаже нылле миллион ен-кече марте шуэш. Тыгеже, кажне кечын 140 тӱжем ен шке паша верыштыже лийын огыл. Нине отрасльлаштак паша гыч кайымаш койыш чотак вожым колтен: 14—17 процент. А забастовкылан кӧра эл мучко чумыржо шым миллион ен-кечым йомдарыме, тыге 0,8 миллиард тенгеаш продукцийым ыштен шуктымо огыл. Шала койышын пашам айда-лийже ончымын акше теве могай.

Налына Марий республикым. Строительствыште гы... тышаш. Тидлан кӧра вуйлатыше аппарат гыч тыгак строительствыште кажныже коечe, автотранспортышто вич кече пашам ыштен огытыл.

Паша вер гыч кайышаш строительствыште эн шуко — 13,6 процент. Тидыже кодшо ийысе деч шукырак. Южо вуйлатышыже умылтара: кооперативыш куржыт. Тыштыже адакат МАССР ПТУС-ын ремонтно-строительный участкыже, ТЭЦ-ын строительный управленийже, Волжскысо ПМК, «Мариграждангстрой» ПМСО ойыртемалтыт: чыла пашазе гыч чырык але кум...

Чыла тидыже мо нерген ойла? Озанлыкым виктарымаште тӧрсыр але шуко уло. «Ресурсым йомдарымаш, озадымылык, паша да производственный пудыртылмаш моткоч тургыжландарат», — ойла КПСС Марий обкомын пашаенгже В. Петроват.

А ме республикын калык озанлыкшым толшаш ий гыч региональный самоуправлений ден самофинансированийыш кусараш ямдылалтына. Озанлыкым виктарымаште йӧршын у системым ышташ палемдалтеш. Тудын негызшылан экономический закон дене вуйлатыме йӧн налме лиеш. Тидланже экономикын пайдалыкшым нӧлталме, республикыштына уло материальный, финансовый да паша вий ресурсым пайдалын кучылтмо шотышто кугу вашталтышым ышташ кӱлеш. Тунам кӱшычын «кугу чӱчӱ-шамыч» деч полышым вучыман огыл, чыла шотыштат шке вийлан ӱшаныман.

Демократий дисциплина деч посна лийын ок керт. Тиде ой арам шочын огыл. Кажне ен шке паша верыштыже — таче-эрла да эре — лийжак манын, шокшым кергалтен тырша гын веле, эл поянлыкат, магазинлаште сатуат ешаралтыт, илышнат куштылемеш, перестройкын куатле вийже эл экономикым йол ӱмбак шогалта. Тыге веле, вес йӧн уке.

Геннадий АЛЕКСЕЕВ.

Мланде нерген законын проектшым кангашена

КРЕСАНЬЫКЫН КИДШЕ РУДАЛТЕШ

Пытартыш жапыште шагал огыл законын проектшым кангашаш лукмо. Декабрь тылзыште ССР Союз ден союзный республика-влакын Мланде нерген законодательствыштын негызше документын проектше савыкталте. Мыйын шонымаште, ялысе калык тиде закон негызым чот вучен да кугу кумыл дене вашлийын. Мланде шотышто реформым элын экономикыжым пужен ыштымаште кӱлешан ужашлан шотлаш лиеш.

Мланде нерген декретым 1917 ийыште лукмо. Тудо Российысе чыла кресаньыкын шӱмышкыжӧ ончыкылан ӱшаным шочыктышо тулым пыштен. Граждан сар ийлаште ошо вашталтареш кредалаш кынелмышт годым ялысе шемер-влак мо верч шогымыштым сайын паленыт да сенгышыш лекшашлан илышыштымат чаманен огытыл.

Но варажым Сталинын йӧрдымӧ политикым шуктен шогымыжлан кӧра ялысе шемер-влакын шонымашышт шукталтын огыл — нуно мланде деч посна кодыныт. Тидыже эркын-эркын оза койышыштым йомдарымашке конден.

Кызыт мландын тангже-влак ончылно уэш волгыдо тул чӱкталтеш. Мланде нерген Законын негызшын проектыштыже мландым пайдалын кучылташ, почвын плодородийжым саемден шогаш, мланде ресурсым аралаш, мланде дене пайдаланыме чыла формым иктӧр виянгдаш условийым ыштыме нерген ойлалтеш.

Но мый 24-ше статья гыч ик ужашым ончыктынем. Тушто тыге ойлалтеш: «Ял озанлык предприятий радам гыч лекташ да ял озанлыкыште шке ора пашам ышташ кумылан ен-влаклан калык депутат-влакын Советыштын пунчалже почеш, кок могырынат интересшым шотыш налын, кресаньык озанлыкым организоватлаш тиде предприятийын мландыж гыч участке ойыралтеш. Участкым ойырымо порядке ден условий союзный ден автономный республика-влакын законодательствыштышт ончыкталтыт». Мыйын шонымаште, тиде йодышым верлаште калыклан решитлаш пуаш гын, утларак келшен толеш. Мый арендатор-влаклан мландым пошкудо озанлыкын пасуж воктене улшым ойырем ыле. Адакшым тидлан колхозын але совхозын севооборотышкышт пурыдымо мландым кучылташ лиеш. А илыме вер нерген ойлаш гын, тидым — ялыште але селаште илышашым — арендатор шке рашемда.

Е. ЧЕЗГАНОВ,
персональный пенсионер.
Оршанка район.

ЧЫЛА ЙӦНЛАН ЭНГЕРТЫМАН

Пытартыш жапыште я ик вере, я вес вере колхозын шке ӱмырым илен эртарымыж нерген ойлымым колаш лиеш. Пуйто коллективный озанлык кызыт тыгодымсе мом пуэн, тышеч кӱшкӧ нӧлталтын огеш керт. Мый изи годсек шке илышем мланде паша дене, колхоз дене кылден илыше айдеме, тыге ойлымо дене ом келше. Ӱшанем: пашам моштен организоватлаш, калыкым кумыланден шогаш гын, колхоз-влак кугу пайдам пуэн кертыт.

Теве «Большевик» колхознамак налаш. Тудо кажне ийын гаяк гектар гыч 24—25 центнер дене пырчым, 130 центнер да шукырак парентым да кугу лектышан моло культурымат поген налеш. Сай игече шогыман ийлаште кокла шурно лектыш кумло центнерымат вончен, нылле центнерышкат шуын. Тугеже колхозын шке ӱмыржым илен эртарыме нерген могай мут лектын кертеш? Тудын пеш кугу йӧнжӧ уло, моштен кучылташ кӱлеш. Тидлан ен-влакым кумыланден шогыман.

Чын, пытартыш жапыште тӱрлӧ формым кучылташ чӱчкыдынрак ойлаш тӱналме. Тидым Мланде нерген закон негызын проектыштыжат ончыктымо.

Мыйын шонымаште, тидын нергенат ойлаш жап толын шуын. Кӧ колхоз ден совхозлаште лийын гын, тудлан тошто оралте олмылаште, корем санталаште, чодыра воктене да моло вереат шагал огыл мландын яра кийымыжым ужаш логалын. Тыгеже вет ик ий веле огыл шуйна. Тиде мландым пайдалын кучылташ гын, мыняр шурным, паренгым да молымат ончен кушташ лиеш. Мыйын шонымаште, тыгай мландым пашам шке ора шукташ кумылан ен-влаклан, арендатор ден фермер-влаклан пуаш келшен толеш.

И. СТОЛЯРОВ,
пашан ветеранже.
Советский район.

САЙЫН ПАЛАШ ДА АРАЛЕН НАЛАШ КӰЛЕШ

Марксын, Энгельсын, Ленинын материалистический мировоззренийыштын да диалектический методологийыштын творческий шӱлышыштлан ӱшанле улмым пентыдемден ончыктышыла, тиде методологийым пашаште кучылтшыла, илышым идеологический шокте гоч ончымым, догматизмым да моло тӱрлӧ шонымашым да идейым чытен кертдымым ме пентыдын корангдена.

(Партийын XXVIII съездшылан КПСС ЦК-н Платформыжын проектше гыч).

ШУКЕРТЕ ОГЫЛ адак тудым вашлийым. Ондак ялыште илен, кызыт олаште ила. Ялыште тудым пошкудыжо-влак пагаленыт. Туштак партийыш пурен. Пашамат чот ыштен. Кызытат пашалан тугаяк чытамеыр. Но кодшо кеҥежым ик кечын мыйым ӧрыктарыш: «Партий гыч лекташ йодмашым возенам»,— мане. «Молан?» — йодым. Умылтараш тӧчыш, но мыйым ӱшандарен ыш керт. Тулеч вара эше икмыняр гана вашлийын мутланенна, но тугак. манмыла, «шке мурыжымак мура». А пытартыш кечылаште ужмем годым, куанышыла койын, каласыш: «Мемнан дене лу утла еҥ партий гыч лектын...».

Вес палымем (тудымат, ончычсо финанс пашаеҥым, шукертсек палем) кодшо кечылаште вашлиймем годым пылышышкем шып пелештыш: «Революций лиеш». Шинчашкыже ончальымат. вашештыде шым чыте: «Илыш деч почеш кодат. вет революционный процесс уже эрта. тидын нерген Михаил Сергеевич Горбачев уже икмыняр гана ойлен...».

Умбаке ойлымыж гыч шижым: саде палымем йӧршеш вес революций нерген — Бухарестысе гай нерген — шона улмаш. Кунам лиеш? Ок пале. Кӧ ойла? Ок каласе.

Мый кок тӱрлӧ еҥ нерген ойлышым. Кызыт. шемер-влакын политический чолгалыкышт нӧлталт толмо жапыште, мемнан кокла гыч кажныже, манаш лиеш, аламом гынат шона, но иктыже шонымыжым илышыш кусара (кӱшнӧ ончыктымо первый пример), весе мом шона, тудым еҥ коклаште шаркала (кокымшо примерже), кумшыжо тоже шонкала, но вуйжо гыч ӧрдыжкӧ але ок лук. Можыч, улыт нылымшымат, визымышмат...

Лектыт перестройкым вурсышо-влакат. Эсогыл Сталин да сталинист-влак дене пырля Ленинным, ленинизмым, Кугу Октябрьым вурсышо-влакат лектын шогат.

Тeве тений январь му-... тунықтымыж ваштареш шогышо шке шотан «идеолог»-влак коммунистический идеологийым шӱктараш вес йӧнымат кучылтыт. Тыгай кокла гыч иктышт Лениным, ленинизмым шӱктараш тӧчат. КПСС ЦК-н Идеологический комиссийжын саде заседанийыштыже ойлышо-влак кокла гыч эше иктыжын — «Советская культура» газетын тӱҥ редакторжо А. А. Беляевын каласымыж дене палдараш уто огыл, шонем. Мутлан, манеш тудо, южо литературовед шке возымаштыже тыге шотла: террор йодышышто, калыкым шыгыремдылме йодышышто Сталин Ленинын пашажым умбакыже шуен. Кожинов да икмыняр моло литературовед кумлымшо ийласе террорым тыглай эпизодлан гына шотлат, а чын терроржо Ленин годым лийын, маныт. Пуйто Антантын нимогай интервенцийже лийын огыл.

Тыге ойлышо еҥым колыштатат, шучкын чучеш. Кӧ «Наш современник», «Слово», «Молодая гвардия» журнал-влакым лудын шога гын, тудат шижеш, очыни: нине изданийын южо публикацийыштышт Кугу Октябрьым, Лениным шӱктарыше шоя данный укеуке да лектынак шога. Вара ВЧК-н йошкар террор ийлаштыже тунарак шуко еҥым лӱен пуштмо мо?

Американский историк Филипп Фонер Октябрь революций да тӱняште тудын влиянийже нерген возымаштыже ончыкта: тунам вич тӱжем утла еҥым лӱен пуштмо, а тиде ийлаштак генерал Маннергейм Кечывалвел Финляндийыште нимогай суд да следствий деч посна тылечат шуко еҥым пытарен, ик йӱдыштак кумло тӱжем утла финн пашазе ден кресаньыкым лӱен пуштын. Молан? Нуно Совет Российылан, Ленинылан, революцийлан мелын шогымыштым шижтен огытыл.

НАУЧНЫЙ социализмын теорийжым, Ленинын теоретический наследийжым арален шогымо пашаште ме таче чыла шотыштат шуко палышаш да чылажымат шотыш налшаш улына. Вет ...мын социально-политический историйжым» тунықташ тӱҥалме. Но тиде дисциплина исторический процессын виянгын толмо тичмаш сӱретым почын пуэн кертеш мо? СССР Госкомобразований председатель Г. А. Ягодин КПСС ЦК-н Идеологический комиссийжын заседанийыштыже тидым тыге умылтарен: вет реальный историйым пужен ышташ ок лий, но тудым смысл шот дене пужен ончалшаш, утларак кумдан, мемнан элын опытшо деч кумданрак пужен ончалшаш улына. Вара историк-влак тидым ыштен огыт керт мо? Мыйын шонымашке, керташ улыт. У мышлений негызеш, партийын у позицийже негызеш пужен ончалаш элыште научный вий сита, шонем. Социализмым уэмден толмо, тудым утларак гуманный да демократичный сынаныш савырен толмо жапыште идеологический да калык озанлык кадрым марксистско-ленинский мировоззренийже тугак пеш кӱлешан значенийым налеш.

Эрвел Европысо эллаште лийын шогышо событий-влак тидым поснак раш ончыктат. Тушто южо коммунистический партий-влак калык кокласте, идейно-политический илышыште да государственный пашаште шке влиянийыштым йомдареныт, ынде власть деч кораҥыт але кораҥдалтыт. Партий член-влакын радамышт иземеш. А кӧ партий гыч лектын огыл, честный коммунист гынат, тудын ӱмбак «лавырам кышкат». Тидат шагал, тусо южо партийыште Ленинын тунықтен кодымыжым шӧрын ончаш тӱҥалыныт. Партийный документлаштышт «марксизм-ленинизм» мутымат ынде от уж. Вет паша кушко шуын, эсогыл В. И. Ленинлан шогалтыме памятникым але тудын лӱмеш почмо музей-портым (мутлан, Польышышто) пытарат.

Сталинский социализм ваштареш кучедалме амал дене чылажымат луктын кудалтынешт. Могай наследство деч кораҥаш, могайжым кодаш лийме нерген шоналтат гын, тушто ...демылан пуымо нерген тезис — Ленинын тезисше. Конешне, Ленин кеч-кунамат у семын шонен, илышым саемден колташ у корным кычалын, чылажымат шемер еҥ верч тыршымаш дене авалтен. Но тудо тунамсе, шке илыме да пашам ыштыме пагытше гыч тачысе кажне ошкылым тӱрыс да радамлын нигузеат ужын кертын огыл. Сандене тунамсе общественно-политический условийыште шочшо идейым але тезисым Ленинын лӱмжӧ дене тачысе кечылан тушкен пуаш келшенжат ок тол. Тудо мыланна такат ик кугу авторитет лийын да тыгак лийын кодеш. Историйын урокшым шотыш налме негызеш мыланна Ленинын семынак нелылык гыч лекме чын корным кычалман.

Шагал огыл еҥ таче Лениным угыч лудын лекнеже. Мо вара, тоже сай паша. Тыгодым теве мом ушыш пышташ уто огыл, очыни: Ленин общественный илышым, политический ситуацийым келгын шымлен моштен. А кузе шымлен? Методологийже могай? Очыни, теве мом сайын пален налшаш улына. Тыге тудын йӧнжым кызытсе условийыште кучылташ тунемына гын, у мышлений утларак чот полшен кертеш.

Ме палена: В. И. Ленин шемер калыкын представительже-влак дене вашлияш, тыге илышын вӱршержым пален шогаш йӧратен, да тидым пеш кӱлешанлан шотлен. Ме шижына: М. С. Горбачев тыгак ышташ тырша. Партийный да государственный аппаратын моло эшелонысо пашаеҥже-влакат В. И. Ленин деч тидлан шот дене тунемыт гын, сай ыле. Тунам айдемын илышыж гыч лектын шогышо тӱрлӧ проблемым писын пален налме дене пырля нине проблемым кузе сайын решатлаш лийме нергенат калык дене каҥашаш йӧн лектеш.

Тидын нерген теве молан ойлымо шуэш. Кызыт шукышт эн ончыч экономикын задачыж нерген шонат, вара — айдеме нерген. А мыйын шонымашке, кӱлеш мӧҥгешла: айдеме деч экономикын задачыж дек ошкылаш. Южо кундемысе шахтер-влакын кодшо кеҥежымсе забастовкышт, Волгоградыште, Свердловскышто, Харьковышто да моло икмыняр кугу олаште обком да тудын бюрож дене кылдалтше ситуаций-влак тидымак огыл мо пеҥгыдемден ончыктат?

Але мемнан республикысе Мочалище поселкышто чоҥалтшаш заводым налаш. Айдемым ончыл верыш шындаш гын, экологий дене кылдалтше тиде йодыш огешат лек ыле.

В. И. ЛЕНИН экономикым эн огай политикылан шотлен. Ме тачат каласен кертына: да, экономика — эн кӱлешан политика, вет ...

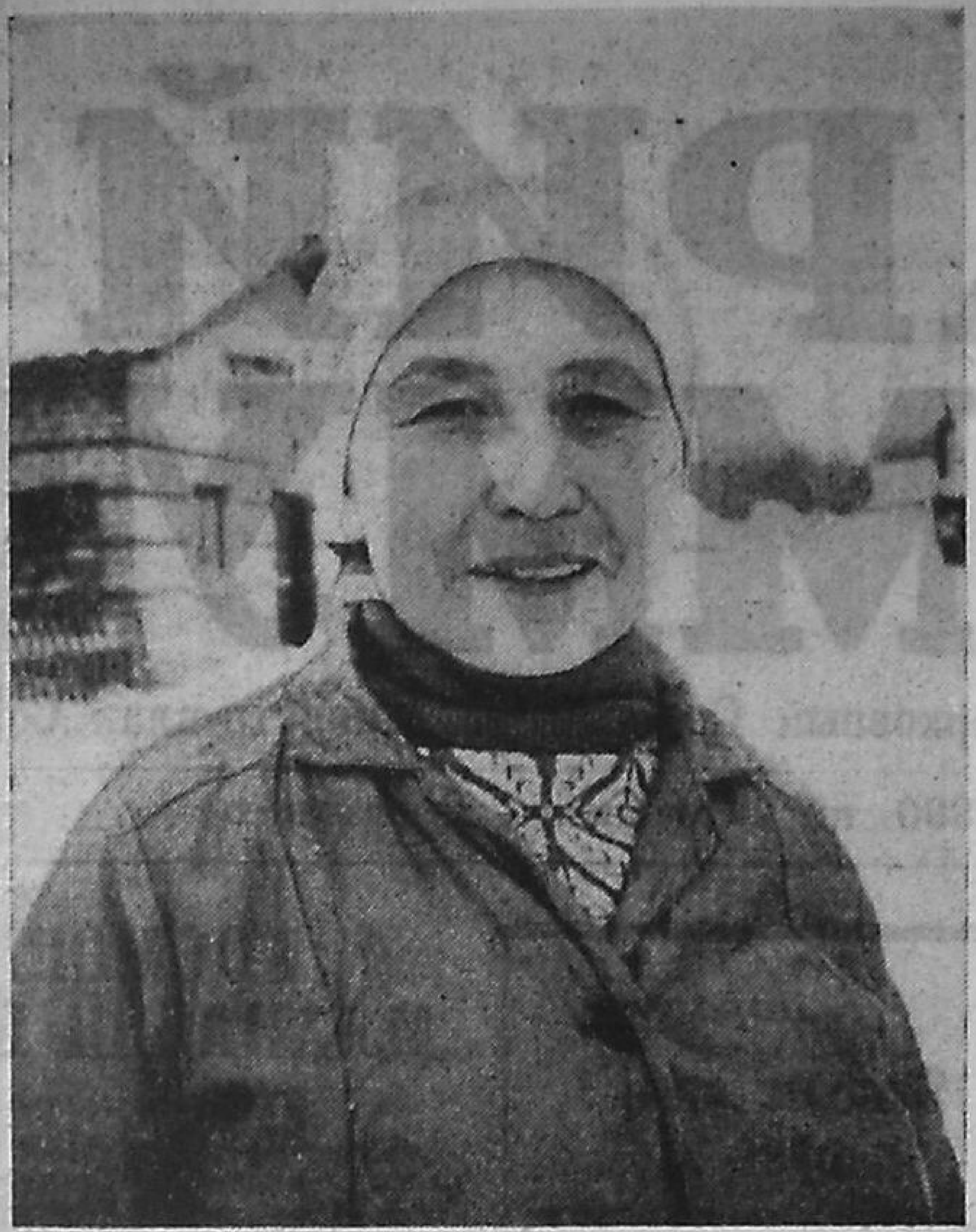

Телымат—шуко шӧрым

АКАЖ СЕМЫНАК

Тидлан идалык эртен, но уш гыч садыгак огеш лек. Пайрем семын тӧрлен шындыме ӱстел коклаште тӱрлӧ ийготан, весела чурийвылышан ӱдырамаш-влак шке коклаштышт шыве-шыве мутланен шинченыт. Тиде республикысе ончыл доярка-влак лийыныт.

Мый воктен ӱстел тӧрыштӧ марла мутланен шинчыше ӱдырамаш-влак могырыш вуем савырыде шым чыте. Шинчамлан эн ончычак ваштарешем верланыше икмарда капан, йыргешкырак чурийвылышан иктаж витле ияш ӱдырамаш перныш. Варажым Елена Александровна Ласточкина дене ме лишкырак палыме лийына.

— Вольык ончымо пашалан мый, очыни, Мария ден Галя акам-влак деч кумылаҥынам, — каласыш тунам Елена Александровна. — Нуно коктынат шке жапыштыже доярке лан ыштеныт. Нунын паша верышкышт мый кажне кечын гаяк куржталам ыле, кертмем, моштымем семын эре полышкаленам. Варажым, кушкын шумекем, шкеат фермышке каҥышым.

Медведево район, «Шойбулакский» совхозышто нуно кызыт Зинаида Степановна Кошкина дене коктын ик группым ончат. Пашашт эртыше ийыштат сайын ушнен толын. Ончылий нуно кажне ушкал деч 5027 килограмм шӧрым лӱштеныт, кокла лӱштышым тылеч ончычсо ий дене таҥгастарымаште 476 килограммлан кугемденыт ыле гын, вичияшын нылымше ийыштыже ончыко эше кугурак ошкылым ыштеныт, кокла лӱштышым 5226 килограммышке шуктеныт.

Куанен каласаш кӱлеш, ончыл доярка-влак тиде сеҥымашымат пытартыш ошкыллан огыт шотло. Нунын ойлымышт почеш, ончыкыжым эшеат кугурак кӱкшытыш нӧлталташ йӧнышт уло. Тидлан эн кугу ӱшаным теве мо пуа: комплексыште селекционно-племенной пашам радамлын шуктен толмылан кӧра кажне ийын сай ончылыкым сӧрышӧ самырык ушкал-влак ешаралт шогат.

Вичияшын пытартыш ийжым кузерак тӱҥалында маныйн йодмылан доярка-влак куанен вашештышт: «Кызыт теле рӱдӧ шога гынат, ме шӧрым кеҥеж рӱдӧ годымсо семын лӱштена. Теве январьыште уло комплекс мучко кажне ушкал деч кокла лӱштыш 461 килограмм лийын. Пашана ончыкыжат тыгерак ушнен толаш тӱҥалеш гын, ме ӱмашсе показательымат эртен каена».

Тыгай кумыл ончыкылан сай ӱшаным луктеш.

А. ФЕДОРОВ.

Снимкыште: Елена Александровна Ласточкина.

И. Речкинын фотожо.

Вичияш, визымше ий

Кок элын шочшышт кушкеш

1990 ийыш тошкалме дене Италий ден мемнан элын пырля ыштыме «Совиталпродмаш» предприятийын объектлажым чоҥымо шотышто контрактын кокымшо ужашыжым шукташ тӱҥалме. Эртыше латвич тылзыште проектный да строительный организаций-влакын, «Волжскпродмаш» объединенийын да пырля ыштыме предприятийын коллективышт пеш кугу пашам шуктеныт.

Кодшо ийын тыште ныл миллион теҥгеаш олмеш 5,63 миллион утла теҥгеаш строительно-монтажный пашам ыштыме. Тӱҥ шотышто эн кугу кудымшо корпусышто тыршалтын. Тыште чылаже 5,2 миллион теҥгеаш пашам шуктымо. Каласаш кӱлеш: корпусышто мозаикан, бетонан да кварцитан 47,4 тӱжем квадратный метр кумдык кӱварым «Волжскпромстрой» трестын специалистше-влак первый гана ыштеныт да лӱмынштым кӱшкӧ нӧлталыныт. Италий гыч кондымо 75 процент оборудованийым шындыме, латкандаш километр промпроводам да вентиляционный системым ыш-

ВОЛЫШО КУМЫЛ ЛЕКТЫШЫМ ОК КУГЕМДЕ

(Мучаш. Тӱҥалтышыже 1-ше стр.).

— Мустайысе доярка-влак эшеат кӱкшӧ лӱштышыш шуын кертыт ыле, но кеҥежым вольыкым кӱтымӧ пагытыште сай шудылык лийын огыл, — ойла тӱҥ зоотехник.

Доярка Л. П. Лукоянова корма вартышым ситарымаште кӱрылтыш нерген ойлыш. Вес экшык — южо кечын вӱта гыч терысым жапыштыже огыт лук. Кумшо нелылык — коллективым вуйлатыше чӱчкыдын вашталтеш. Пытартыш жапыште тиде пашам З. К. Мустаева шукта. Чаманен каласаш логалеш, дисциплиным пудыртылеш. Тыгай годым вуйлатыше моло пашаеҥ деч пеҥгыдын йодын кертеш мо? Паша условият доярка-влакым тургыжландара. Шӧр провод уке, ведра дене нумалын толашаш логалеш. Кугу нелылык уке. Чоштыра да нӧрӧ корма ситышын уло. Силосым утыжденат шапашлыме, ушмен чаплын шочын ыле, гектар еда 360 центнер дене погымо. Фураж шагалрак, но шупшыктенак шогена. Тыгак патокым, колым кондена. Талук тӱҥалтыште, игече чот йӱшто шогымо жапыште, электролиний кӱрылтын ыле, вара келге скважинышто мотор йӱлыш. Тыге водопровод шуко вере кылмен пудештe, фермышке, моло вереат вӱдым шупшыктен толашышна. Шокшем Памаш фермыште столовый ышта, комплексыште буфетым, здравпунктым почмо, сауным ышташ шонена.

Леонид Николаевичын мутшо гыч, вольык ончымо пашаште кугу экшык уке гай чучеш. Но вольык продуктым палемдыме деч шагал налмыже чыр... лийме годым веле пурат. Тышке пурен тошкалмет ок шу, кӱвар лавыран, шӱкан, тудым эрыктыше уке. Доярка-влакын мутышт почеш, телевизор ончаш шуко механизатор коштыт, кӱварым лавыртат. Фермышке ик газетат ок тол, книгам але журналым от уж. Доярка-влак марла издаций-влакым луднешт. А пырдыжым ончалаш гын, кумыл эшеат вола. Тушто кечыше бланкылаште, стендлаште нимомат возымо, сӧрастарыме огыл. Доярка-влак ӱмаште, тылзыште, кечыште мыняр шорым лӱштымыштым огыт пале, тыгай цифр дене нуным огыт палдаре. Тугеже таҥгасыме нерген мутат лектын ок керт.

— Колхоз правлений иктаж кок шӱдӧ метр тораште верланен гынат, ни председатель, ни парторг огыт тол. «ЧП» годым гына вуйыштым ончык-

ра (кушно ончыктымо первый пример), весе мом шона, тудым ен коклаште шаркала (кокымшо примерже), кумшыжо тоже шонкала, но вуйжо гыч ӧрдыжкӧ але ок лук. Можыч, улыт нылымшыжат, визымшыжат...

Лектыт перестройкым вурсышо-влакат. Эсогыл Сталин да сталинист-влак дене пырля Лениным, ленинизмым, Кугу Октябрьым вурсышо-влакат лектын шогат.

Теве тений январь мучаште КПСС ЦК-н Идеологический комиссийжын заседанийже лийын (тидын нерген «Правда» газет сайын каласкален). Тушто ойлымыж годым КПСС ЦК велысе Марксизм-ленинизм институт директор Г. Л. Смирнов палемден: Ленинын туныктен кодымыж ваштареш шогышо идей мемнан элыштат шарлаш тӱҥалын. Коммунист-влакын объединенийышт—Демократический платформа лӱман партийын (тудо тений январьыште шочын) лидерже-влак кокла гыч иктыже—профессор Ю. Н. Афанасьев тиде группировкын Ленин ваштареш шогымыжым тыге умылтара: «Кызытсе партийын—КПСС-ын ончыкылыкшо уке, молан манаш гын, тудо — ленинский партий... Партийын Ленинын туныктымыж гыч лектын шогышо чыла сынжым шӱкал корандаш кӱлеш...». Саде Афанасьевын ойлымыж почеш, пуйто Ленинын социализм концепцийже лийынжат огыл.

Афанасьев шкенжым социалистлан шотла, но тудын социализмже кушеч лектын шога? Шкеже тыге умылтара: тудын социализмже Христын, Буддын, исламын туныктымышт гыч, социал-демократийын южо элементше гыч лектын шога. Ужыда, йӧршеш вес тӱрлӧ идеологий. Тыгай ваштареш идеологически кучедалде лиеш мо? Уке, конешне.

Марксизмын-ленинизмын могай суд да следствий деч посна тылечат шуко енгым пытарен, ик йӱдыштак кумло тӱжем утла финн пашазе кресаньыкым лӱен пушден. Молан? Нуно Совет Российлан, Ленинлан, революцийлан мелын шогымыштым шылтен огытыл.

НАУЧНЫЙ социализмын теорийжым, Ленинын теоретический наследийжым арален шогымо пашаште ме таче чыла шотыштат шуко палышаш да чылажымат шотыш налшаш улына. Вет таче ленинизм ваштареш кучедалше-влак утларак воинственный, агрессивный сынаныш савырнат. Тыгеже, таче идеологический паша партийный илышыште веле огыл, моло шотыштат ик рӱдӧ верым налын шогышаш. Арам огыл партийын XXVIII съездшылан КПСС ЦК-н Платформыжын проектыштыже тыге каласыме: «Идеал деч посна социалистический виянгмаш лийын ок керт. А ен-влак шке историйыштым мондат але аклен огыт мошто гын, идеал тыгодым реальный негыз деч посна кодеш...».

В. И. Ленинын туныктен кодымыжо — тӱнямбалсе ончыл айдеме тукымын илышыштыже кугу теоретический поянлык. Кумло-кудло ийыш-влакын, тылеч илалшырак-влакын кугу ужашышт шке жапыштыже научный коммунизмым, марксизм-ленинизм теорийым тунемыныт. Чын, тӱрлӧ семын тунемыныт. Иктышт лудын лекме дене серлагеныт, весышт конспектымат возеныт. Высший учебный заведенийлаште научный коммунизм дене але марксизм-ленинизм основа дене экзаменымат сдатленыт. Икмаш, тӱрлын тунемыныт, теоретический шинчымашым илышыште да пашаштат тӱрлын кучылтыныт. Цитатым кучылтмо дене серлагышат лиеден.

Кызыт КПСС историйым тунеммым чарныме. Тудын олмеш вузлаште «XX курыыт. Партийный документлаштыште «марксизм-ленинизм» мутымат ынде от уж. Вет паша кушко шуын, эсогыл В. И. Ленинлан шогалтыме памятникым але тудын лӱмеш почмо музей-пӧртым (мутлан, Польшышто) пытарат.

Сталинский социализм ваштареш кучедалме амал дене чылажымат луктын кудалтынешт. Могай наследство деч кораҥаш, могайжым кодаш лийме нерген шоналтат гын, тушто, Эрвел Европысо эллаште (ынде южо вереже элыштымат «социалистический» манмым чарненыт) чын вашмутым муын кертыт ыле. Ынде мыланна ӧраш веле кодеш: могай корныш шогалеш, мутлан, Польша? Кодеш мо ГДР, але тудым ФРГ «нелеш»?

Мутат уке, марксизмым-ленинизмым ужмышудымаш порыш ок кондо. Но чоным почын каласаш гын, тыште ме шкеат шкенам критически ончалшаш улына. Мо шот дене? Элнан В. И. Ленин деч варасе историйжым шарналташ гын, вет сай паша дене пырля осалжымат ыштыме. Ленин лӱм дене ыштыме. Тӱҥалынже тиде пашам Сталин. Варажым Хрущев ден Брежневат марксизм-ленинизм нерген ойленыт, но мутышт ятыр годымжо пашаш савырнен огыл.

Кушко тиде конден, ме сайын палена. Тыгай «пашан» «саскажым» перестройка ийлаштат але пытарен кертме огыл. Но пытарыде кодаш ок лий. Таклан огыл таче марксизм-ленинизм нерген, ты учений умбакыже виянгдыме нерген, тидын негызеш уло идеологический, экономический да моло йодышым чын решатлен толшаш улына. Но тыште нимоат тӱргоч кайышаш огыл.

Южо таче ойла: у мышлений нерген идей—Ленинынак идейже; партийын политикыштыже рӱдӧ верым айбюрож дене кылдалтше ситуаций-влак тидымак огыл мо пентыдемден ончыктат?

Але мемнан республикысе Мочалище поселкышто чоҥгалташ заводым налаш. Айдемым ончыл верыш шындаш гын, экологий дене кылдалтше тиде йодыш огешат лек ыле.

В. И. ЛЕНИН экономикым эн огай политикылан шотлен. Ме тачат каласен кертына: да, экономика — эн кӱлешан политика, вет тудо айдемын илышыжым саемден толмашке виктаралтын. Арам огыл Платформын проектыштыже ик раздел тугак маналтеш: «Партийын политикыжын рӱдыштыжӧ—айдеме».

Пале: перестройка—ваш кылдалтше кок задачым решатлаш полшышо процесс. Могай задачым? Иктыже обществын ончыко ошкылмыжым писемдаш полшымо дене кылдалтын. Весыже лийше йоҥгылышым сеҥен толмашке, административно-государственный социализмын модельже деч кораҥмашке виктаралтын. Тидыжымат, тудыжымат решатлымаште мыланна Ленин чот полшен кертеш. Но тудын туныктен кодымаштыже мо мыланна служитлен кертмым раш ужын моштышаш улына.

Мутлан, социалистический собственностьын тӱрлӧ формыж нерген идей; партийыште икте-весын шонымышт, нунын коклаште кучедалмаш; уэмдалт толшо партий пӱтынек калыклан служитла, тудым калыкын демократический контрольжо терга; калыкын самоуправленийже, тичмаш властян Совет... Чылажат Ленинын туныктен кодымыж гыч лектын шога. А тиде учений—мемнан кугу идеологический, теоретический поянлыкна. Тудым чот арален толшаш, умбакыже виянгден шогышаш, чын кучылт моштышаш улына.

П. ТОЙШЕВ.

то тыршалтын. Тыште чылаже 5,2 миллион теҥгеаш пашам шуктымо. Каласаш кӱлеш: корпусышто мозаикан, бетонан да кварцитан 47,4 тӱжем квадратный метр кумдык кӱварым «Волжскпромстрой» трестын специалистше-влак первый гана ыштеныт да лӱмыштым кӱшкӧ нӧлталыныт. Италий гыч кондымо 75 процент оборудованийым шындыме, латкандаш километр промпроводам да вентиляционный системым ыштыме да молат. Тыге кудымшо корпусышто тений чыла тӱрлӧ чоҥымо пашам мучашке шукташ да оборудованийым терген тӱҥалаш сай негыз пышталтын.

Тений пусковой комплексын чыла объектыштыже чоҥымо паша пытышаш да пуско-наладка тӱҥалшаш. Ушештарена: пырля ыштыме предприятий ик ий нарырак гыч икымше продукцийым пуышаш.

А. ВАСИЛЬЕВ.

Кӱкшын аклыме

Культура ден искусство учреждений-влаклан пашаеҥым ямдылымаште да воспитатлымаште заслугылан Йошкар-Оласе И. С. Палантай лӱмеш музыкальный училищын туныктышыжо Валентина Герасимовна **Иванушкиналан** Марий АССР Верховный Совет Президиумын 1990 ий 19 февральыште лукмо Указше почеш «Марий АССР школын заслуженный туныктышыжо» почетный лӱмым пуымо.

* * *

Культурым виянгдымаште заслугылан республиканский йоча библиотекын методико-библиографический отделжым вуйлатыше Татьяна Леонидовна **Бритвиналан** Марий АССР Верховный Совет Президиумын 1990 ий 19 февральыште лукмо Указше почеш «Марий АССР культурын заслуженный пашаеҥже» почетный лӱмым пуымо.

лук. Кумшо нелылык — коллективым вуйлатыше чӱчкыдын вашталтеш. Пытартыш жапыште тиде пашам З. К. Мустаева шукта. Чаманен каласаш логалеш, дисциплиным пудыртылеш. Тыгай годым вуйлатыше моло пашаеҥ деч пеҥгыдын йодын кертеш мо? Паша условийлан доярка-влакым тургыжландара. Шӧр провод уке, ведра дене нумалын толашаш логалеш. Автолавкым вольык ончышо-влак ӱмаште ик ганат ужын огытыл.

«ЭШПОЛДИНСКИЙ» совхозын вольык озанлыкше йол ӱмбаке пеҥгыдын шогалме пагытыште манаш лиеш. Тыште кодшо ийын кажне ушкал деч 3,8 тӱжем килограмм шӧрым лӱштеныт. Талук жапыште Аҥанур фермыште кокла лӱштышым кандаш шӱдӧ утла килограммлан кугемденыт.

Ты фермыштат тӱҥ шотышто кид вий дене ыштат. Но вольык ончышо-влак, нелылыкым ончыде, шуко шӧрым налыт. Кадр шотышто проблема уке. Тыштат селекционно-племенной пашам ик тӱҥ верыш шынденыт. Контрольно - селекционный дворын пашаеҥже-влак Е. Ф. Четкарева да З. С. Киткаева икымше гана лийше ушкалышт деч кодшо ийын 4,6 тӱжем килограмм дене шӧрым лӱштеныт.

Аҥанур ферма коллектив озанлык расчет условийыште ышта. Пашажлан мучаш результатым ончен тӱлат. Вольык ончышо-влак, тӱшкан погынен, шинчымашыштым нӧлтат. Занятийлашке специалист, вуйлатыше-влак толыт. Тысе латик доярка гыч чыланат икымше але кокымшо классан улыт. Ферма пашаеҥ-влакын мутышт почеш, кажне ушкал деч талукышто ныл тӱжем килограмм шӧрым лӱштышаш верч кучедалыт.

«ВОСХОД» колхоз кодшо ийын шӧр ден шылым ужалыме шотышто госзаказым шуктен огыл. Тенийат сай вашталтыш ок кой. Шӱдымарий комплексыште, Шокшем Памаш фермыште лӱштыш ӱмашсе деч ат пучен. Шокшем Памашыште ик ушкал деч кечыште 5,4 килограмм дене веле налыт, тидыже кодшо ийысе деч 2,2 килограммлан шагал.

Вольык озанлыкысе паша дене палдараш йодмылан колхоз председатель Л. Н. Алгаев вашештыш:

— Тачысе кечылан куте водопровод шуко вере кылмен пудешт, фермышке, моло вереат вӱдым шупшыктен толашышна. Шокшем Памаш фермыште столовый ышта, комплексыште буфетым, здравпунктым почмо, сауным ышташ шонена.

Леонид Николаевичын мутшо гыч, вольык ончымо пашаште кугу экшык уке гай чучеш. Но вольык продуктым палемдыме деч шагал налмыже чыр улмо нерген ойла. Шокшем Памаш фермыште кечывал жапыште лийна. Красный уголокыш пурышна. Тыште икымше сменыште ыштыше доярка-влак Г. П. Иванова, С. А. Кузьминых да молат, тыгак механизатор-влак телевизорым ончат ыле.

— Кызыт ятыр ушкална запускышто улыт, садлан лӱштыш изи,—маньыч доярка-влак.—Теве февраль-мартыште презе-влак шочыт гын, шӧр ешаралтеш. Курго уло, но кид вий дене ыштыме неле паша кумылнам чотак волта.

Вольык ончышо-влак дене мутланыме гыч эше теве мо рашеме: курогым воллашке раздатчик дене пуэдаш йӧн уло гынат, силосым, мутлан, вӱта покшеке тележка дене конден ястарат да шаньык дене нумал толашат. Ушкалым класс шот дене пукшымо норма ок шукталт, курогым висыде пуат.

— Шыжым силосым мемнан вӱта воктенсе траншейлашкат оптеныт ыле,—ойлат ферма пашаеҥ-влак.—Но кок траншейысе силос вольыклан пукшаш ок йӧрӧ, локтылалтше. Тугай силосым ушкал кочкеш гын, шӧрын качествыже вола, перерабатыватлыше предприятий продукцийым ок нал. Адакшым начар курго самырык вольыкын кочкышым шулыктарыше органжым локтыл кертеш.

Силос локтылалтын гын, титакан-влакым молан мут кучаш шогалташ огыл? Тӱҥ зоотехник курогым акт почеш приниматлымыж годым мом ончен?

Эн чотшо теве мо тургыжландара: вольык ончышо-влак верч, нунын условийышт верч тыршыме кумыл огеш шижалт. Йӧра, фермыште столовый уло, доярка-влак кечывалан витле ырым тӱлен кочкыт. Красный уголокышто телевизор уло. Но каныме пӧлемыш телевизорым ончаш але иктаж-могай мероприятий ешеат вола. Тушто кечыше бланкылаште, стендлаште нимомат возымо, сӧрастарыме огыл. Доярка-влак ӱмаште, тылзыште, кечыште мыняр шӧрым лӱштымыштым огыт пале, тыгай цифр дене нуным огыт палдаре. Тугеже таҥасыме нерген мутат лектын ок керт.

— Колхоз правлений иктаж кок шӱдӧ метр тораште верланен гынат, ни председатель, ни парторг огыт тол. «ЧП» годым гына вуйыштым ончыктат, — ӧпкелат доярка-влак.

Торговля, быт, медицина пашаеҥ-влакланат ӧпкелат. Шернур гыч обслуживатлыше пашаеҥ-влак график почеш толшаш улыт, но Шокшем Памашыште нуным шукертсек ужын огытыл. Лачак У Торъял гыч бытовик-влак икмыняр гана толыныт. Шӱдымарий комплекс начальник А. В. Петухова дене мутланыме годымат тудо вольык ончышо-влакым начарын обслуживатлыме нерген ӧпкелен ойлыш.

Чумыр районым ончалаш гын, шӧрым ӱмашсе тыгаяк жап дене таҥастарымаште кажне ушкал деч кече еда пел килограммлан, але чумыржо 2,1 тоннлан шукырак шупшылыт. Но республика деч район почеш кодеш. Посна озанлык-влак, мутлан, «Знамя», «Дружба», «Коммунар» колхоз-влак эсогыл мӧнгештылыт. А вет курго ӱмашсе деч ятырлан шукырак уло, но тудым шуко вере сайын ямдылен огыт пукшо. Селекционно-племенной паша окшакла, пашам организоватлымаште чыр уло. Ончыл озанлык-влакын опытыштым огыт шымле, огыт шаре.

Ферма ден комплекслаште лийме годым чыла вере гаяк обслуживатлыше пашаеҥ-влакын адресышт дене ойлымо кочо мутым колышташ логале. Теве январь тӱҥалтыште вольык ончышо-влакын районный погынымаштышт тиде йодышым нӧлталме ыле. Туге гынат сай вашталтыш ок кой. Фермылашке лекме график ок шукталт, автолавка толеш гынат, ферма пашаеҥ-влак кӱлеш сатум налын огыт керт, врачдекат логалаш куштылго огыл.

А. КИТКАЕВА,
«Эшполдинский» совхозысо Аҥанур ферма вуйлатыше;
Н. ВОЛКОВ,
«Призыв» райгазет редакций пашаеҥ;
В. СМОЛЕНЦЕВ,
«Марий коммуны» спецкоржо.

Пӧртым чоҥгынет гын...

Пытартыш жапыште элыштына илыме верым чоҥымо йодышлан вниманийым поснак ойыраш тӱҥалме. Вет 2000 ий марте кажне ешлан пачерым але пӧртым ситараш задачым шындыме. Сандене кызыт олаштат, ялыштат шуко оралте нӧлталтеш. Ен-влак шкаланышт пӧртым чоҥышт манын, партий ЦК ден Совет правительствын 1988 ий февральысе пунчалышт дене улшо чыла ограниченийым корандыме да ятыр у льготым пуымо.

Ынде пӧртым кажне еш ыштен кертеш. Тидлан участкым пуат. Йошкар-Олаште тидлан верым Кокшайскыш каймыме корно воктене Новотроицк ял тураште да моло вереат ойырат. А пӧрт ышташ государство арымеш 20 тӱжем теҥге марте оксам (ссудым) пуа. Тудым кум ий гыч пӧртылташ тӱҥалман, да 25 ий годым шӧраш лиеш.

Кӧн пӧртшӧ, моло оралтыже тоштемыныт гын, уэмдаш кум тӱжем теҥге марте 10 ийлан ссуда пуалтеш.

Яллаште илыше-влаклан тыгай полыш эшеат кугурак. Тыште у пӧртым нӧлташ 50 ийлан 20 тӱжем теҥге ссуда, а тошто оралтым тӱзаташ 10 ийлан 4 тӱжем теҥге ссуда пуалтеш. Тыгай ссудым кум ий эртымеке веле тӱлаш тӱҥалман.

Пашам сайын ыштышын ссудыжым предприятий тӱлаш полшен кертеш. Мутлан, озанлыкыште 5 ийым пашам сайын ыштенат гын, предприятий 10 процент марте ссудым шке ӱмбакше налын кертеш.

Предприятийыште 15 ий утла пашам сайын ыштышын ссудыжым 50 процент марте шке ӱмбак налын кертыт. Туныктышо, медицинский учреждений лаште да моло бюджетный организацийыште пашам ыштыше-влакын пӧрт ышташ налме ссудыштым верысе Советын исполкомжо 50 процент марте шке кӱшешыже шӧрен кертеш. Тыгаяк полыш кугу сарын участникше, инвалид-влаклан, сарыште колышо-влакын ешыштлан пуалтеш.

Совхоз ден колхоз-влак шкеныштын пашаеҥыштлан илыме пӧртым ыштен, шулдо ак дене ужален кертыт. Тыге ужалыме ак пашаче коллективын пунчалже почеш 40 процент деч кугу огыл лийшаш да изин-изин 50 ий жапыште пӧртылталтшаш.

Оласе предприятий ден организаций-влакат у пӧртым чоҥен, шкеныштын пашазыштлан ужален кертыт.

Л. КУГЕРГИН,
юрист.

Газет шылталэн. Мом ыштыме?

«Вучен шуктат мо?»

21 декабрьыште печатлалтше тыгай вуймутан корреспонденцийыште Советский поселко лишне пареҥгым перерабатыватлыше заводым чоҥымо пашам кучышо нелылык нерген ойлалтын.

Тидым агропромышленный комбинатыште каҥашыме. Заводым 1988 ийыште чоҥаш тӱҥалме. Тунам кугу пашалан тӱҥалтышым гына ыштыме, 330 тӱжем теҥгеаш пашам шуктымо. Кодшо ийын кум миллион теҥгеашым ыштыме да планым темыме. Тений 2,6 миллион теҥгеашым шукташ кӱлеш.

Главпищекомплектын оборудованийым колтен шуктыдымыжлан кӧра паша кучалтеш. Тидлан лийынак субподрядчик-влакын вийыштым ушаш йӧн уке. Чоҥышо организаций материал ситыдымылан кӧра чӱчкыдын нелылыкыш логалеш. Цемент, металлопрокат да молат эре огыт лий. «Гипропищепром-1» проектный институт документацийым юватылын ямдыла.

Технико-экономический расчет почеш завод пелен илыме верым, йоча садым, школым, клубым чоҥаш палемдалтеш. Чылаже тыште 4 миллионат пеле теҥгеаш пашам шукташ кӱлеш. Кодшо ийыште 27 пачеран пӧртым да клубым чоҥымаште 340 тӱжем теҥгем кучылтмо. Тений нуным шуктат. 27 пачеран кок пӧрт чоҥаш тӱҥалме лиеш.

В. АНДРОНОВ,
Марий агропромкомбинатын генеральный директоржын заместительже.

ЛУДШО ДА ГАЗЕТ — ГАЗЕТ ДА ЛУДШО

Пырля шоналтена

ШЕМ ТАМГА

Арака деч осал тушман тыныс жапыште уке

ӰСТЕЛ коклаште Йӧрӧма кок кидше дене вуйжым ишен шинча. Ишыдеат ок лий: теҥгече йӱмӧ деч вара вуй шелеш. «Мом ыштaш, могай йӧн дене мокмырым шӧраш?» — семынже шонкала, одеколон деч кодшо пуста атым вудакаҥше шинча шӧржӧ дене онча.

Омса кычы-ы-рик магыралтыш. Пӧртышкӧ Йӧрӧман ватыже — Ведаси, локшыч налме шӱргылуан, лапка капан ӱдырамаш, пурен шогале. Туманлаш тӱҥале. Тӱжем пачаш эре иктымак колеш пӧръеҥ: «Молан адак пашашке шыч кае, мом шонет, кузе илынет?..».

Ватын шомакше пӧръеҥын чоныш ок шу.

— Ит каре-е-е, — чон йӧсын варгыжалта.

— Эрденак туманлаш пижыда, кеч изиш каналташ ласкалыкым пуыза, — вес пӧлем гыч шоҥго куван йӱкшӧ кукшо чырам катымыла шокта. Тиде — Йӧрӧман аваже.

Кокымшо ий черле кия. Пытартыш жапыште кынелынат огеш керт. «Мий, так шинчымешкет, йӧрым руэн пу, ончычсыжо пытенат кайыш», — Ведаси мане.

«Йӧр» мутым колмек, Йӧрӧма чурк лие, ӱстел воктеч рошт кынелят, омсам шӱкале. «Тевыс, мокмыр шӧраш амал кушто! Йӧр, йӧр — Йӧрӧма, йӧнан йӧрым йомдара — вуйыштыжо пӧрдеш. Мый йӧнештарем», — семынже мугыматен, клатеш йомо. Кечыше сӧсна капым кашта гыч мучыштарен волтыш, ик тыртышым шовычеш вӱдылын, шылтен пыштыш. Икмыняр жап клатыште юватылмек, ватыжын вольык сомылкам тӧрлаш кайымыж шеҥгеч вӱдылкажым коҥлайымакыже ишен, пырысла ончышт, капкашке йышт лекте. Шукат ыш лий, шӱшкалтен гына толын пурыш.

Йӧр дене вашталтен кондымо кленча шке пашажым ыштенак ыштыш. Кечывал мартелан айдемым лопка олымбак шуйныктарыш. Аваже мыняр гына вӱдым йодо — эрге нимат ыш кол.

Чон йӧсыж дене шоҥгыеҥ тыге мане: «Тыйым ончымешкем пинегым ашнышаш улмаш».

Йӧрӧма тынге-туҥге кынеле. «Мий, лекыр деке миен тол, ала иктаж эмым пуа, шӱлашем нелеме», — аважын йӱкшым кольо.

— Эмланже окса кӱлеш, а тудо — йывылдик!

Ава кошкен пытыше нарынчалге кидшым кӱпчык йымак шуралтыш, тушеч кум теҥгеаш ужар кагаз лаштыкым лукто:

— Теве пытартыш оксам.

Урем дене Йӧрӧма ошкылеш. Ужга сорaш вуйжым туртыктен шынден, ӱлык онча, шинчам нӧлталаш ок тошт. Чурк шогале. Ваштарешыже — кевыт. «Мо каварышаш, лекыр деке кайыше, тыш толын керылтынамыс?» Савырнен кайынежат ыле, но менге тӱҥеш пижыктыме кагаз лаштыкыш шинча керылте. Да икте веле огыл улмаш. «Шкафым, диваным ужалем», — возымо иктыште. Весыште: «Селашке калык йӱлам шымлен коштшо кугу ученый толын. Тошто марий вургемым, ӱзгарым оксала налеш. Школ пӧртыш йодын миыман».

Йӧрӧма упшыжым сангаш темдале, савырныш да кевыт омсаш пурен йомо. Мӧнгтыжӧ кастене веле пӧртылье. Вуйыштыжо упшыжат уке. Кидше комбо йолла чеверген. Онча — пӧртышкӧ шонго-влак толын темыныт. Йӧрӧман вуйжым пуйто ала-кӧ ӱш дене шелын колтыш. «Эм, эм, лекыр...» — ушыштыжо пӧрдеш. Вара умылыш: ынде аваже кажне эрдене вӱдым йодаш ок тӱгал.

«ЙӰКЛАШ ОМ КАЙ»

Газетыштат, радио ден телевиденийыштат кызыт ик мутланымаш веле — сайлымаш нерген. Тудым эсогыл пайрем дене таҥастарат. Кузерак тиде кечылан студент-влак ямдылалтыт? Палыме-влак дене мутланыме годым шижалтеш: сайлымаш нерген кажне еҥын шке шонымашыже. Ик студент мылам тура каласыш: мый избирательный участкыш йӱкым пуаш ом кай. Молан? Тунемме жапыште мыняр депутатым сайлыме — пайдаже уке гаяк. Студент-влакын илыш условийыштым саемдаш, нунын проблемыштым решатлаш тыршыме ик ганат койын огыл.

Тыгайракак шонымашан шкежат улам. Но тыгодым иктым палемден кодыман: тачысе студент-влак шкештат пешак малыше улыт, нунын дене пашам ыштaш, нуным помыжалташ моткочак неле. Адакше пашан воранен кайымыже кугурак креслыште шинчыше еҥ дене моткоч чак кылдалтын. Нуныштын студент нерген азапланымышт але огеш шижалт. Паша огеш ушно гын, укем уло от ман.

Адакат пырля тунемме рвезе дене мутланыме шарналтеш. «Мый сайлымашке каем, но шкенан общежитийыште ойырымо кандидат верч ом йӱклӧ». Молан? «Марий еҥын ойгыжым, проблемыжым палаш шкан марий лияш кӱлеш, а вес еҥ тудым умылен огеш керт. А общежитий деч кандидат, калык манмыла, «мемнан подыштo шолын огыл».

Сайлымаш марте жап шукак кодын огыл. Но сӱрет могай? Общежитийыште илыше-влак дене мутланыме гыч шижалтеш, нунын кокла гыч южышт кӧм да кушко сайлышашыжымат огыт пале. «Кандидат-влак окса верч толашат», — манме шонымашымат колаш логале. Тиде, конешне, мыскара, но кажне мыскараште мыняргынат чынжат уло.

Ме эре ала-могай ӱшан дене илена. Но тиде ӱшанняже чылаж годымак огеш шукталт. Сандене кызыт тӱрлӧ Советлашке калык депутатыш кандидат-влакын сӧрымӧ мутыштланат ӱшанаш йӧсӧ. 4 мартыште избирательный участкыш самырык-влакын толаш кумылдымо улмыштым умылаш лиеш. Мут дене сӧрымым паша дене пентыдемдаш кӱлеш.

Ю. ГРИГОРЬЕВ,
Маргосуниверситетын студентше.

Юрий Григорьевын тиде серышыжым У Торъял районысо Шӱвылак избирательный округ деч МАССР Верховный Совет калык депутатыш кандидат ЮРИЙ БАХТИНЛАН ончыктышна. Тачe тудо кӱшнӧ савыктыме серышын авторжо гай сайлымаш кампанийын ончыкылыкшылан ӱшаныдыме лудшо-влаклан шке шонымашыжым каласкала:

ОМ ПАЛЕ, мыняр ияш Григорьев йолташ. Сандене тудым ӱшандарен кертмемлан шӱдӧ процент гарантий уке. Вет айдемын могайгынат мировоззренийже пеҥгыдем шуын гын, тудым пудырташ йӧсӧ. Туге гынат шке мутем каласыде ом керт. Юрийланат, тудын гай шонымашан вес еҥланат ушештарыме шуэш: ом ӱшане манаш пеш куштылго. А шкалан келшыше кандидатурым ойырен налын, тудо калык депутат лийын шужо манын, кучедалаш йӧсырак. А ме чынжымак але марте куштылго корным ойырен налаш тунемынна да тидын деч кораҥгаш але пешыжак огына вашке.

«Але марте мыняр депутатым сайлыме, но студент-влакын илышышт верч тыршымым шижын огынал», — воза автор. А ынде шоналтена: тачe ме шкаланна мыняр-гынат келшыше еҥым депутатлан сайлаш огына тырше гын, ончыкыжо вашталтыш лиймылан тугеже адакат нимогай ӱшан огеш лий. Йӱклаш ом тӱҥал манме дене ме нимо сайжымат огына ыште.

Мутат уке, самырык-влакын кокыте шонымашышт арам лектын огыл, але марте чынжымак депутат-влак ӱшаным тӱрыс шуктен огытыл. Нунын кокла гыч кажныже, очыни, шке депутат улмыжым жапын-жапын веле шарналтен. Мыйын шонымаште, тыге ынже лий манын, депутатын рольжым тӱҥ гычак вашталтыман. Кеч-могай еҥланат тӱҥ паша деч посна ик жапыштак депутат пашам лийжак манын виктараш неле. Сандене тудым паша гыч утарыман, тудо профессиональный политик лийшаш, шонем мый. Адакше депутатым ала-могай верысе посна йодышым решатлымашке огыл кычкыман. Тудын тӱҥ пашаже — нормативный, законодательный акт-влакым ончымо йодыш. Вес элласе парламент-влакым налаш гын, тушто йодыш лач тыге шога.

Серышыште икмыняр авторын шонымашыжым ончыктымо. А тыгай примерже моткоч шуко. Чыла тидыже калык дене вашлийме годым моткоч раш палдырна. Мыйым Марий АССР Верховный Совет калык депутатыш кандидатлан районысо комсомол организаций ойырен. Санденак кугу ӱшаным молодежьлан ыштем. Но тудо шукталтешмо, каласаш йӧсӧ. Вет вашлиймашке самырык-влак шагал коштыт, толшыштат чолга улмышт нерген огыт палдаре. Чыла тидыже, конешне, чотак шонкалаш тарата.

Икте раш, молодежьын политический самосознанийже але ӱлыкшӧ. Мемнан тукым тыгай воспитанийым налын. Манмыла, мом але марте ӱденна, тудым тӱредына. Тачe илыш шолын шогышо эҥер гай. Но молодежьлан кызыт лийше событий-влаклан политический анализым ыштaш, оценкым пуаш огыт пошо. Тыгаяк сӱрет сайлымашлан ямдылалтме шотыштат. Еҥ-влак але депутатын могай лийшашыжым огыт умыло. Санденак верысе проблемым радамлен лекше кандидатым утларак келшышылан шотлат.

Чыла тиде ынже лий манын, мыланна кызыт школышто туныктымо йӧным вашталтыман. Чылажат лач тушеч тӱҥалеш. Школ шинчымашым пуа, школ тыгак политический сознанийым шуарышаш. А кызытеш тиде паша чот окшакла.

А молодежьын интерессым тачe аралыме шотышто теве мом каласыман: Марий АССР Верховный Совет пелен молодежный группым ыштыман, тунам веле ме шке правана верч кучедалмаште виян лийын кертына. Тугеже комсомол деч ойырымо кандидат-влакым самырык-влак поддержатлат гын, йоҥылыш огыт лий, шонем.

СЕРЫШЛА ГЫЧ ОЙСАВЫРТЫШ

Урем дене, йӱкын мутланен, ӱдыр-влак ошкылыт. Кумытынат ферма гыч мӧҥгӧ вашкат. Вашлиймекына, йодыч:

— «Молодой коммунист» марла газет молан огеш лек? Шочмо йылме дене тудым, ой, кузе лудмо шуэш.

Презым ончышо-влакын ойышт дене мыят тӱрыс келшем. Республикыштынаже марий-влак огыл мо илат? Нунын кокла гыч самырыкыштат чыла вере пашам ыштат, тунемыт, элнан южо лукыштыжо илыше-влак гай осал шонымаш дене аярланымыштат укес. Ӧрат веле: тыгодымак марла савыкталтше газетыштым кидыш кучен огыт керт. Тыгай изданий лиеш гын, возышо-влак ешаралтыт, сылнымут, искусство мастар-влакын творчествышт нерген утларак пален налаш йӧн лектеш ыле.

Шочмо йылме дене печатлалтше молодежный газет мыланна кӱлешак.

Н. КУКЛИН.
Советский район.

* * *

Оршанка поселкышто кандаш ий илем. Шочынамже У Торъял районысо Яраньмучаш ялыште. Но кеч шорт, кеч воштыл — шочмо йылмым ингунамат тунемын омыл, сандене марла сайын лудын ом керт. Такше «Марий коммуным» эре кидыш налаш тыршем. Южо мутшым гына ом умыло.

Пагалыме редакций, мыйын семын шочмо йылмым тичмашын палыдымыже-влак молат улыт, очыни. Тидым шотыш налын, ала статья-влакым, мутерым печатлаш тӱҥалыда ыле? Марий радио да телевидений дене шочмо йылме урок эртаралтеш. Но эртаралтешыже йӧндымӧ жапыште — калык але паша гыч толын ок шу, але корнышто веле лиеш. Икманаш, чыланжак колын огыт шукто.

Газетыште национальный йодыш нерген мутланымаш ылыжын. Тиде пеш сай. Очыни, марла газетым кажне марий еҥ кидыш налшаш. Тидлан редакций [illegible] улыт — газет йылмым куштылемдаш кӱлеш, диалект мутлам шот дене да моштен кучылтман. Газетыште марий мурым, туштым, калык мутым, легендым печатлаш уто огыл.

В. СВИСТУНОВ,
тракторист.
Оршанка.

предприятий-влакын представительыштым ӱжаш лиеш. Пеш пайдале мутланымаш тарвана ыле. Передачылан ончылгоч ямдылалташ тӱҥалман, тидын нерген зритель, лудшо-влаклан увертарыде ок лий. Ӱшанем: тылеч вара подписчик-влак радам умбакыже кушкын кертеш.

П. АФАНАСЬЕВ,
пашан ветеранже.
Йошкар-Ола,
Кугу Ноля.

* * *

Мый шкеже марий омыл, татар улам. Но эрвел марий-влак коклаште иленам. Нуно моткоч поро кумылан, унам родо семын вашлийын моштышо улыт. Шкежат марла кутыраш тунем шуынам, лудынат кертам.

Но икте ӧрыктара. Южо марийжын документыштыже шке нацийжымак ончыктымо, туге гынат тидым ала-молан шылташ веле тӧча. Йочам туныкташ огыл, шкежат шочмо йылмыж дене ынеж кутыро. «Шочмо вел гыч шукертак каенам, сандене монденам», — умылтарынеже.

Тидлан ӱшанаш неле. Пеш кугу йоҥылышым ыштат тыге койышланыше-влак. Шочмо йылме нигунам ок мондалт. Мондет — шочмо калыкетым, ача-аватым от пагале. Тыгак огыл мо лектеш?

Марий калык — пашам йӧратыше, поро кумылан калык. Тудым мый пеш чот пагалем. А пытартышлан марлак каласем: шке йылмыдам йӧратыза!

Ислам ХИСАМОВ.
Татар АССР,
Бавлье поселко.

* * *

Кызыт марте марла газетым кидыш пеш шуэн палам ыле. А тений гыч кӱрылтде лудам. Мыланем марий калыкын илышыже, йӱлаже нерген возымыда поснак келша. Эре вучем «Шочмо кундем» страницым.

Тидын шотышто ик оем уло. Тушто «Мут тӱняште» лукым ямдылаш тӱҥалаш кӱлеш. Ушештараш уто огыл тошто марий шомаклам, писатель-влакын ойгай ойсавыртышыштым. Ок лий мо решатлаш, организоватлаш, участвоватлаш, воспитатлаш, серьезный, ответственный, реальный принцип, программа, съезд, теорий, скромный, массовый, проект, аппарат, форма, документ мут-влаклан марла алмаштышым муаш? Лиеш, очыни. Уке гын, иза-шольо эстон, финн, венгр, карел йылмыла гыч мо лийме...

Йӱксавыш

КЕРМЫЧ ЙОК — КОҤГАТ УКЕ

В. Александровын «Ырыкте, кочан возак!» («Марий коммуна», 30 январь) статьяжым лудын лектымат, чонлан каньысырын чучын колтыш.

Коҥга нерген кокымшо гана возет. Тендан деныже ме оптенна. Курымла ончыч, коло-кумло ий ончычат кермычым шке кырeныт. Коҥгалан самый сайжым гына...

Ойлышаш шомакем уло

Шаран велне илена

Башкир АССР-ысе Шаран районышто шагал огыл, рашрак каласаш гын, куд тӱжем утла, марий ила. Нуно утларакше Акпарс, Урсай, Тошто Тумбагуш, Нурей, Сокто да Папановский сельсоветлаште улыт.

Мый тачe Акпарс сельсовет нерген ойлынем. Тысе марий-влак шукертсек сай пашашт дене чапланеныт да чапланат. Но тургыжланашат амал уло. Теве мутлан, КПСС ден ВЛКСМ райкомлаште ик марийымат от уж. Моло организаций... секцийым вуйлатыше уке. Калык образований министерствыштат тыгай еҥ уке. Марий туныктышо-влакат огыт сите.

Районышто тений «Марий коммуным» 28 еҥ, «Ямде лийым!» 94 еҥ, журнал-влакым: «Ончыкым» 105 еҥ, «Пачемышым» 86 еҥ, «Пионер йӱкым» 56 еҥ, «Ориентирым» 2 еҥ веле налыт. Тиде пеш шагал. Тыгодымак палемдыман: тылзылан ик гана районышто марий йылме дене радиопередача лиеш. Тудым ... чыктат, общественно-политический пашаш рӱж огыт ушно. Художественный самодеятельностьым шарен колтымаште марий-влакым пешыжак от уж. Шӱвыр-тӱмыр, кӱсле мондалт толыт, нуно вашке йӧршынак йомыт.

Ме сылнымутым пойдарыше землякна-влак дене — Шадт Булат да Давлет Исламов дене кугешнена. Но кызыт нунын корныштым такыртыше иктат уке. Тыште ме, туныктышо-влак, шкеак титакан улына. Шу...

Ава кошкен пытыше ... кагаз йымак шуралтыш, тушеч кум теҥгеаш ужар кагаз лаштыкым лукто:

— Теве пытартыш оксам.

Урем дене Йӧрӧма ошкылеш. Ужга согаш вуйжым туртыктен шынден, ӱлык онча, шинчам пӧлталаш ок тошт. Чурк шогале. Ваштарешыже — кевыт. «Мо катошт. Чурк шогале. Ваштарешыже — кевыт. «Мо кавырышаш, лекыр деке кайыше, тыш толын керылтыварышаш, лекыр деке кайыше, тыш толын керылтынамыс?» Савырнен кайынежат ыле, но менгге тӱнгеш намыс?» Савырнен кайынежат ыле, но менгге тӱнгеш пижыктыме кагаз лаштыкыш шинча керылте. Да икпижыктыме кагаз лаштыкыш шинча керылте. Да иктеве велеогыл улмаш. «Шкафым, диваным ужалем», те веле огыл улмаш. «Селашке калык йӱ-—возымо иктыште. Весыште: «Селашке калык йӱ-лам шымлен коштшо кугу ученый толын. Тошто малам шымлен коштшо кугу ученый толын. Тошто марий вургемым, ӱзгарым оксала налеш. Школ пӧртыш йодын миныман».

Йӧрӧма упшыжым саҥгаш темдале, савырныш да кевыт омсаш пурен йомо. Мӧнгыжӧ кастене веле пӧртыльӧ. Вуйыштыжо упшыжат уке. Кидше комбо йолла чеверген. Онча — пӧртышкӧ шонго-влак толын темыныт. Йӧрӧман вуйжым пуйто ала-кӧ ӱш дене шелын колтыш. «Эм, эм, лекыр...» — ушыштыже пӧрдеш. Вара умылыш: ынде аваже кажне эрдене вӱдым йодаш ок тӱҥал.

— Толын шуыч, ужат?! — Ведаси пӱй вошт пелештыш. — Мемнан ойго, а тый логаретым темен коштат, вожылдымо, тегыт шӱргӧ...

Аважым чиктен, колоткаш пыштышт. Чеверласаш толшо пошкудо-влак пелен пыштыме вургемжым ончен, мутланат. «Ой тувыржо, тувыржо — о, чинче дене кученыс. Йогор вате шешке, ынде суапыште лий. Чылажымат тазаж годым сӧрастарен. Пеледыш пеледмек, семык пайремлан чиен лектам, калыкым ончалмем шуэш, — манеш ыле». Пошкудо вате-влакын мутланымышт Йӧрӧман арака дене аҥыргыше ушышкыжо икмыняр жап гыч миен шуо. «Чынак вет, авам деч кодшо вургем, ший арвер клат кашташте ятырак улыт. Йӧнештарыман...». Чинчан тувырым, шовырым, шымакшым, ший арверым погалтен, чытырыше кидше дене вӱдыльӧ, клат гыч лекте, кок могырыш чый-чуй ончалят, вӱдылкам тер вуйысо олым йымак шурале. Йӱла шотым тӧрлымек, колоткам имне терышке шындышт.

Йӧрӧман айыкшым тиде арняште кӧ ужын гын? Шинчаже волен пытен, какарген. Нержым пуйто азыр дене ишыктеныт. Ӱлыл тӱрвӧ ончыкыла кержалтын. Чевер тӱсшӧ шукертак йомын, йӱлен пытен. Южгунам кошар оҥылаш чытырналта.

Кунам, кунам тудо йӱаш тӱҥалын? Кунам? Ых йӧрдымӧ айдеме! Аважын шийжым музейыш ужалыме 25 теҥге дене адакат ош кленчам налын, помыш гыч луктын, пелыже наре йӱэш, вара лумыш кудалта. Икмагал шогылтеш. Имне шинчал-шинчал колта...

Йӧрӧма тура корно дене кагыр-кугыр ошкылаш тӧча, вара трук вес могырыш савырна. Пече верештеш. Айдеме шокшештын, ужгам кудашеш. Кленчам кумыкта, пече лукеш пызна.

— Ведаси-и-и! — кычкыралеш. Мут олмеш и-и гына лектеш да тудым мардеж руалтен наҥгая. Пече воктенысе шем тамга чоҥгатам ош лум эркын-эркын петыра...

Н. ПЕТРОВ.

Марий Турек.

Йӱксавыш

КЕРМЫЧ ЙОК — КОҤГАТ УКЕ

В. Александровын «Ырыкте, кочан возак!» («Марий коммуна», 30 январь) статьяжым лудын лектымат, чоҥлан каҥысырын чучын колтыш.

Коҥга нерген кокымшо гана возет. Тендан деныже ме оптенна. Курымла ончыч, коло-кумло ий ончычат кермычым шке кыреныт. Коҥгалан самый сайжым гына кучылтыныт. А тудо кӱрыштылтше лийшаш огыл. Кызыт кермычым ончалметат ок шу. Шкеже кумло утла коҥгам оптенам. Но кермыч уда, сандене «возак» манмет шукыж годым шелышталтеш. Весе. Таче коҥгалан шке кугытан прибор уке, сандене задвижкым изиракым шындылына. Теве молан тӱньык вигак шикшым налын огеш керт. Тидланак шикш лектеш.

Октябрьын XII идалыкше лӱмеш завод кермычым кызыт эн шӱкшӱм колта. А Советский заводын кермычше дек тошто мастар лишкыжат ок мий ыле. Молан коҥгалан лӱмын сай кермычым колташ огыл? Мутлан, сельсовет справка почеш. Ик озан вич тӱжем кермычше ыле. Коҥга маскалан витлыжым тушеч пыкшеситарышым. Кызыт гарантий манмым кум-вич ийлан веле пуаш тоштына, а ожно коҥга лу-латвич ий пеҥгыде да сай шоген. Шонго-влак ожно Ахматэҥерыште сай кермычым луктыт манын, ойлат ыле. Но тыште пашам аламолан чарен шогалтеныт. Вич ий ончыч угыч чоҥымо нергенат возышт. Ынде монденыт, коеш. А вет сай кермыч кызытсе илышлан пеш шуко кӱлеш.

В. МАМАЕВ.

Шернур поселко.

НИМО ОККӰЛЛАН КАРГЕНЫТ

САЙ ОЗА кеч-могай пашам тӱҥалмыж деч ончыч шоналта. Уто вий ден оксам пышташ кӧн чонжо шупшеш? Пӱтынь калыкын поянлыкшым перегаен кучылтмо шотышто ме шуко ойлена. Но илышыште шукыж годым мӧҥгешла лектеш.

Государственный предприятийым але организацийым вуйлатыше коллективын кӱлдымӧ ӱзгарым лукмыжлан шке кӱсенже гыч оксам луктын пышта гын, продукцийже пайдам пуышо лийже манын, йӱдвошт малыде шонкалаш тӱҥалеш ыле, очыни. Мемнан дене эше шотдымо вуйлатыше-влак коедат. Оза улмыштым шижын, нуно государствын оксажым шонымышт семын кучылтыт. Но тидын годым тидыже пайдам пуа але уке, шоналташ огыт ярсе.

Латвич ий ончыч Зеленогорск чодыра комбинат Петровский чодыра пункт пелен кермычым кырыме цехым ышташ шонен. Тудым чоҥгаш Морко мехлесхоз самырык пӱнчан кок гектар мландым пуэн. Комбинатын тракторжо нӧргӧ пушеҥге-влакым тунамак йӧрыктыл, тодышт оптен. Олмешыже артезиан таве ышталтын, изирак кӱ полат-влак нӧлталтыныт.

Тидым ужын, Петровский селаште илыше-влак тунам куштылгын шӱлалтеныт. «Ынде воктенак кермычым кыраш тӱҥалыт, чоҥышаш материалым кычал кошташ огеш логал», — шоненыт. Тудым чоҥгаш, оборудованийым шындаш окса шагал огыл каен, очыни. Нӧлтен шогалтыме деч вара предприятий... ик кермычымат пуэн огыл. Пеш кӱлешан тиде чоҥышаш материалым ыштен моштышо специалист-влак лийын огытыл, калыкат шке коклаж гыч еҥ-влакым туныкташ колтен огыл. Тыге калык окса дене чоҥымо кермыч цех лу ий наре яра шоген, тиде жапыште тудым оролаш оролым кучымо. А вара кидым лупшалыныт. Озадыме объектым толен пытареныт.

Зеленогорск чодыра комбинат вуйлатыше-влак нелылык гыч лекташ нимогай йӧным кычалын огытыл. Тудын деч куштылгын ойырленыт, шке ӱмбач тымӓнмеш списатленыт. А комбинатыште, кермычым кычалын, торашке кудалыштыт.

Верысе калык кызытат умылен огеш керт: тынар оксам, материалым кышкымеке, пӱжвӱдым шуко йоктарымеке, цехым молан кудалташ кӱлын? Тыште шун чапле, лач кермычлык. Могай мотор верым каргышт! Кызыт олмыжым ончалаш шуй-й чучеш. Тудын йыр тиде олмышто куклен кудалтыме самырык пӱнчӧ-влакын иктаҥаш пӱнчерже йылмыдыме свидетель семын шога.

А. ГРИГОРЬЕВ.

Морко район.

Ойлышаш шомакем уло

Шаран велне илена

Башкир АССР-ысе Шаран районышто шагал огыл, куд рашрак каласаш гын, кудтӱжем утла, марий ила. Нуно утларакше Акпарс, Урсай, Тошто Тумбагуш, Нурей, Сокто да Папановский сельсоветлаште улыт.

Мый таче Акпарс сельсовет нерген ойлынем. Тысе марий-влак шукертсекак сай пашашт дене чапланеныт да чапланат. Но турлыжланашат амал уло. Теве, мутлан, КПСС ден ВЛКСМ райкомлаште ик марийымат от уж. Моло организацийлаштат тыгаяк сӱрет. А вет марий-влак пашам ыштен моштат, талантан, уста улыт.

Мыйын шонымаште, республикыштына марла газетым лукташат уто огыл. Районыштат марла газет кӱлеш. Марла книга шагал. Эсогыл районысо рӱдӧ книга магазиныште марий издانийлан посна лукым ойырымо огыл. Роноштo марий секцийым вуйлатыше уке. Калык образований министерстваштат тыгай еҥ уке. Марий туныктышо-влакат огыт сите.

Районышто тений «Марий коммуным» 28 еҥ, «Ямде лийза!» 94 еҥ, журнал-влакым: «Ончыкым» 105 еҥ, «Пачемышым» 86 еҥ, «Пионер йӱкым» 56 еҥ, «Ориентирым» 2 еҥ веле налыт. Тиде пеш шагал. Тыгодымак палемдыман: тылзылан ик гана районышто марий йылме дене радиопередача лиеш. Тудым Сергей Минич Галин ямдыла да вӱда.

Яллаште социальный илыш йӧн сайжак огыл. Садланак молодежь, тунемше еҥ-влак ӧрдыжкӧ каят. Шуко вере клуб изи да тошто, тыгайыште Йошкар-Ола гыч толшо марий артист-влак спектакльым да концертым ончыктен огыт керт.

Землякем-влак чулымлыкым ала-молан шагал ончыктат, общественно-политический пашаш рӱж огыт ушно. Художественный самодеятельностьым шарен колтымаште марий-влакым пешыжак от уж. Шӱвыр-тӱмыр, кӱсле моидалт толыт, нуно вашке йӧрлынак йомыт.

Ме сылнымутым пойдарыше землякна-влак дене — Шадт Булат да Давлет Исламов дене кугешнена. Но кызыт нунын корныштым такыртыше иктат уке. Тыште ме, туныктышо-влак, шкеак титакан улына. Шукыж годым марий литература деке йоча-влакым шӱмаҥден огына керт. А кӱлешак!

Ушанен кодам: марий калык моло калык дене пырля у илышым чоҥымаште ончыл верыште лиеш.

А. МЕНДИЯРОВ,
туныктышо-пенсионер.

Башкир АССР.

... дене ... йылме ... урок эртаралтеш. Но эрталтешыже йӧндымӧ жапыште — калык але паша гыч толын ок шу, але корнышто веле лиеш. Икманаш, чылаҥжак колын огыт шукто.

Газетыште национальный йодыш нерген мутланымаш ылыжын. Тиде пеш сай. Очыни, марла газетым кажне марий еҥ кидыш налшаш. Тидлан редакций пашаеҥ-влакат полшышаш улыт — газет йылмым куштылемдаш кӱлеш, диалект мутлам шот дене да моштен кучылтман. Газетыште марий мурым, туштым, калык мутым, легендым печатлаш уто огыл.

В. СВИСТУНОВ,
тракторист.

Оршанка.

* * *

«Марий коммуным» тиражше тений ӱмашсе деч кугемын. Но лудшо-влак эшеат ешаралтышт манын, ик ойым ыштынем. Ок лий мо Марий телевидениийын «Шочмын кастене» передачыштыже газет пашаеҥ-влак дене кӱчыкрак вашлиймашым эртарен колташ? Тушко тыгак книга издательствын, «Союзпечать» ... але. А тений гыч кӱрылтде лудам. Мыланем марий калыкын илышыже, йӱлаже нерген возымыла посна келша. Эре вучем «Шочмо кундем» страницым.

Тидын шотышто ик оем уло. Тушто «Мут тӱняште» лукым ямдылаш тӱҥалаш кӱлеш. Ушештараш уто огыл тошто марий шомаклам, писатель-влакын огай ойсавыртышыштым. Ок лий мо решатлаш, организоватлаш, участвоватлаш, воспитатлаш, серьезный, ответственный, реальный принцип, программа, съезд, теорий, скромный, массовый, проект, аппарат, форма, документ мут-влаклан марла алмаштышым муаш? Лиеш, очыни. Уке гын, иза-шольо эстон, финн, венгр, карел йылмыла гыч мо лиймыжым кӱсынлаш ала келшен толеш.

Колынам: Йошкар-Олаште урем-влаклан марий лӱмым пуаш ойлат. Сай паша. Возашыже гына чын возен шындаш тыршыман. Марий ялланат марий лӱмымак пӧртылташ жап шуын.

Н. ЛЕБЕДЕВ.

Оршанка поселко.

Серыш почеш

ВОЗАТ, ТАВАЛАТ

Мемнан ялыште Вӧдыр кува эн шоҥгылан шотлалтын. Кунам шочмыжым пошкудо-влак веле огыл, шкежат шарнен огыл. «Мыняр ийыш тошкалынат?» йодмылан «Ӱарня мучаште тынеш пуренам» манеш ыле. Еҥ-влак уэш-пачаш йодыштын огытыл, ӱдырамашын могай улмыжым паленыт. Южо еҥже тугеат шонен, пуйто куван ушыжат пудыранен. Туге гынат тачат «тунемме — волгыдо, тунемдыме — пычкемыш, тунеммаште — вий» манмыжым ушыштем кучем.

— Эргым, лудаш, возаш шотшылан огыл тунемман, — вуем гыч ниялткален ойла ыле тудо. — Шинчымашым илышыште кучылт моштыман.

Ялысе ӱдырамашым таклан огыл шарналтышым. Шукерте огыл поран деч вара кудывечыште корно уке гаяк ыле. Дворник кок-кум кече вуйжым ончыктен огыл.

— ЖЭУ-шко возаш кӱлеш, — кычкыра йыгыре подъездыште илыше пенсионер. — Пашадарым налеш, тупшым пӱгырташ ӧркана.

— Возымо деч ончыч амалжым пален налаш келшен толеш, — манам.

— Тек тергат, тиде мемнан пашана огыл, — шокта садетын йӱкшӧ.

— Чын ойла, — кумшо подъезд велым ӱдырамаш йӱк шергылте. — Мемнан жапыште кагаз кугу виян, кагазлан ӱшанат. Тыглай каласымым кӧ ушешыже пышта?

Мемнан жапыште кагазын виижылан утыждене ӱшаныше еҥ шагал огыл. Тыгай айдеме йодышын кӱлешыжым-оккӱлжым, закон дене келшен толмыжым-укежым шымлаш, тидын нерген шонкалаш ок тырше, кидышкыже ручкам налешат, ик кагазым, весым серен колта, кумылжым шукташ йодеш веле огыл, требоватла, умбаке вуйшиймаш дене лӱдыктылеш. Тидын годым шкенжын гына интересшым рӱдӧ верыш шында, пуйто чыла закон тудлан лӱмын возалтын. Шкалан пайдам налшашлан возаш йӧратыше айдеме вес еҥым лакыш шӱкалашат ямде, шояк корныш шогалашат ӧрын ок шого.

Аленкино шыл комбинатыште В. А. Кудрявцев ышта. Афганистаныште служитлен. Партий ден правительствын пунчалышт дене келшышын, Кудрявцевын ешыжым пачерлан черетыш шогалтыме, льготан спискыш пуртымо. Кызыт кок икшывышт дене общежитийыште илат, 18 квадратный метр пӧлемым айлат.

Ныл еҥлан ик пӧлемыште илаш — манаш веле, кум пӧлеман кӱлеш. Тидым чыланат умылат. Туге гынат «афганецланат» пачерым законлан эҥертен пуыман. Профком ден администраций тӱҥ шотышто тыгак ыштат. А Кудрявцев йодышым вес семын шында: мый «афганец» улам, черет деч посна пуышаш улыт. Тиде амал дене кушко гына вуйшиймашым возен огыл. Комбинатыште пачер шеледыме радамым тергеныт, тудлан умылтареныт.

Кодшо декабрьыште комбинатлан вич пачерым пуэныт. Ныллтшым черетыште ончылно шогышо-влаклан палемденыт, иктым, пашаче коллектив советын пунчалже дене келшышын, специалистлан пуаш решитленыт. Тыште законым пудыртылмаш ок кой. Кудрявцев тидын дене келшен огыл. Тиде амал дене редакцийыш серышым колтен.

— Ме Кудрявцевлан умылтаренна, — маныт комбинат директор А. И. Косаров ден профком председатель Ю. Д. Христолюбов. — Тений тӱҥалтыш пелийыште головной комбинат 4—5 пачерым ойыра, иктыже Кудрявцевлан лиеш, вет льготан спискыште тудо эн ончылно шога.

Интернациональный долгым шуктышо еҥ-влакын праваштым закон арала. Закон почеш коллективынат праваже изи огыл. Айдеме кеч-могай суапле пашам ыштен гынат, закон ончылно иктӧр праван.

В. А. Кудрявцев кодшо августышто прогулым ыштен. Тидлан, коллективный договор дене келшышын, тудын черетшым вич номерлан чактарышаш улыт ыле. Премий деч посна коденыт гынат, ешын пачер шотышто неле положенийжым шотыш налын, профком член-влак порылыкым ончыктеныт, черетым мӧҥгештарен огытыл. Тыште коллектив Кудрявцевын эн ончычак икшывыжевлакым чаманен. Кудрявцев шкенжым общежитийыштат кучен ок моштo: йӱшӧ вуяным шуэн огыл ужыт, еҥ-влак дене вурседылашат йӧрата.

Чыла каласымым теве кузе иктешлаш лиеш: списке почеш пачерым кажныже шке жапыштыже налшаш. Адакше чын верч кучедалше айдеме шкежат законын кӱштымыжым кӱлеш семын шуктышаш. Тыге ыштыме годым веле льгот дене пайдаланаш права лектеш.

Сеҥымашын XXX идалыкше лӱмеш культура дворецыште СССР калык депутат-влак дене вашлиймаш эртаралтын. Дворецын вестибюльышкыжо пурымек, ик сӱрет ӧрыктарыш: омса воктене черле еҥ шоген, тудын оҥыштыжо картон кечен. Мом возымым умылашат ок лий: «демократий», «гласность», «профсоюз» мут-влак койыт. Тиде Окулов Сергей лийын. Тудо изиж годсек черле. Окуловмытын ешыштышт куд еҥ, ик пӧлеман пачерыште илат. Вестибюльыштак Сергейын аваже — Г. П. Окулова лийын. «Марихолодмаш» объединенийыште малярлан ышта, марийже — В. Т. Окулов «Маритурист» объединенийыште токарьлан тырша.

17,3 квадратный метрыште куд еҥлан илаш шыгыр. Кумло ияш черле эргым шотыш налаш гын, йӧсылык шуко пачаш кугемеш. «Марихолодмаш» объединенийыште куд шӱдӧ еҥ илыме верым саемдаш черетым вуча. Тышеч вич еҥ черет деч посна пачерым налшаш, а индешлу наре еҥ — льготан спискыште. Г. П. Окулова тӱшка спискыште нылле кумшо, льготныйышто — кудымшо.

Кугу Отечественный сарын инвалидше-влакат илыме верыштым саемден кертын огытыл, 25 еҥ черетшым вуча.

Но Галина Порфирьевна тӱрлӧ инстанцийыш воза, приемыш коштеш, кызытак пачерым пуаш йодеш. Ок умыло. Лектеш туге, пуйто черетыште шогышо моло еҥын праваштым шыгыремден, Окуловалан пачерым пуаш закон дене келшышын лектеш.

Профком ден администраций илыме верым чоҥымо йодышлан вниманийым шагал огыл ойырат. Ончылий 75 пачеран пӧртым чоҥымо, ӱмаште 49 пачераным нӧлташ тӱҥалме. Илыме верым озанлык йӧн дене чоҥат: еҥ-влак паша деч вара тушко коштыт. Окуловмытлан пачерым ончылий чоҥымо пӧртыштӧ темленыт. Нунылан паша деч вара чоҥышо-влаклан полшаш гына кӱлын. Тыгай варнант дене келшен огытыл, пачерым йодыныт. Ешыште кок таза еҥ лийын: Окулован пелашыже да вуеш шушо ӱдыржӧ. Пӧртым чоҥымаште полшен кертыныт? Конешне. Ӱмаште чоҥаш тӱҥалме пӧртыштат пачерым темленыт. Адакат Окуловмыт полшаш келшен огытыл. Моло еҥ титакан мо?

Льготан спискыште Г. П. Окулова деч ончылно кудло ийым эртыше пенсионерка А. М. Санникова, сарын ветеранже-влак В. И. Королев, И. Ф. Первеев, Е. Д. Батанов, шымлу ийыш шушо А. А. Сидоркина улыт. Сидоркинан марийже сареш колен.

Черет деч посна Окуловмытын ешыштлан пуаш гын, кӱшнӧ ончыктымо еҥ-влакын праваштым шыгыремдыде ок лий. Могай закон почеш? Вет нунын кокла гыч кажныже льготниклан шотлалтеш, черетыштыже пачерым налнеже.

Галина Порфирьевнам умылаш лиеш. Но тудат еҥ-влакым умылышаш огыл мо? Шке нерген веле шонымаш дене илаш келшен ок тол, моло еҥын праважымат пагален моштыман.

Профком ден администраций тиде еш шотышто порылыкым ончыктеныт. Окулован Йошкар-Ола горсовет исполком председатель Ю. А. Минаков лӱмеш возымо вуйшиймашыжлан вашештеныт: «1990 ий нылымше кварталыште 49 пачеран пӧрт шуэш. Тушто Окуловмытлан пачер ойырымо лиеш. Объектыште пашам ыштыме деч посна».

Закон чылалан икте, тудо, манмыла, торта огыл, шкалан келшышын савыркалаш ок лий.

В. ФЕДОРОВ,
«Марий коммунын»
спецкоржо.

КОНКУРС ИКТЕШЛЕН

РСФСР-ыш пурышо республика ден областьласе агитбригада ден агиттеатр-влакын зональный смотрышт Йошкар-Олаште эртен. Тидын нерген ончылгочак увертарыме ыле. Смотрыш чылаже 13 область ден республика гыч 21 коллектив толын. Марий республика гыч Морко районын «Морко сем» агитбригадыже да Медведево районный культура пӧртын коллективше шке вийыштым терген.

Кум кече жапыште коллектив-влак шке мастарлыкыштым ончыктеныт, сеҥышыш лекташ вийым чамаҥыде кучедалыныт. А 18 февральыште В. И. Ленин лӱмеш культура дворецыш калык агитколлектив-влакын иктешлыше концертыштым онча чумырген.

— Таче тиде залыште пайрем,—концертым вӱдышӧ, Марий радион пашаеҥже Р. Абакова ойла.—Тиде—муро пайрем, мыскара пайрем. Вет чумыр Россий гыч агитационно-художественный бригада-влак, мемнан рӱдӧ олаштына вийыштым тергымек, пырля ушнен, ик сценарий почеш концертым тӱшкан ямдыленыт.

Чынак, теве, марла куштен-мурен, «Морко сем» коллектив сценышке лектеш, вара весе, кумшо... Чумырген шумеке, чыланат — руш, татар, удмурт, чувашамыч—ик еҥ гай, яндар марий йылме дене марла саламлалтыт: «Салам лийже, Марий Эл!».

Агитколлектив-влак, иктешлыше концертыште кажныже шке программыж дене выступатлен гынат, икте-весышт дене моткочак чак кылдалт шогеныт. Мемнан илышыште вашлиялтше тӱрлӧ ситыдымашым, тӱрлӧ проблемым лӱдде койдарен ончыктат. Нуным ончен, колышт шинчетат, южгунамже куанен шоналтет: «Кертыт, пеш мастар улыт!»

Тидын годымак икте поснак шинчалан перна. Сценыште—лач ик марий коллектив гына. Ойлышна — «Морко сем». Но чаманен каласаш логалеш, тудыжат ала-молан лӱдын-вожыл выступатлышыла чучеш. Моло коллектив-влак сцена гыч лӱдде ситыдымашым ойлат гын, а марий тачат «аракажат талон дене, сакыржат талон дене» манме дене серлага. Тӱрлӧ ситыдымашым, бюрократ койышым кызытат кажне ошкылышто вашлияш верештеш, чыла тидым сцена гоч почын ончыкташ шукертак жап. Тидын шотышто Чувашский государственный университетын, Пензенский область гыч толшо коллектив-влак поснак ойыртемалтыныт.

Концерт деч вара смотрышто сеҥышыш лекше-влакым палемдышт да кажныштлан тӱрлӧ призым кучыктышт. Чылаже 8 лауреат, 12 дипломант.

Медведево РДК пеленсе агитколлектив II степень диплом дене, а Морко гыч «Морко сем» Калык творчество ден культпросветпашан Н. К. Крупская лӱмеш Всероссийский научно-методический центржын призше дене палемдалтыныт.

РСФСР культура министерствын призше дене Пензенский область, Заречный оласе «Современник» культура дворец пеленсе эстрадный театр, Марий АССР культура министерствын призше дене Кировский область, Оричевский район, Коршинский СДК-ан «Жаворонок» агиттеатрже наградитлалтыныт. Тиддеч посна профсоюз-влак областной советын, Калык творчество шотышто республиканский научно-методический центрын, зональный смотрын оргкомитетшын, МАССР музыкальный обществын призышт дене посна коллектив-влакым палемдыме. Кандаш коллективым I степень да ныл коллективым II степень диплом-влак дене наградитлыме.

Вал. АБУКАЕВ.

Снимкылаште: Горьковский область гыч «Спутник» агиттеатр выступатла: «Спрут-90» — Куйбышевский область гыч толшо коллективын ик эн оҥай номерже.

И. Речкинын фотожо.

„Марийская правда" газет воза

Космонавт-влак Александр Викторенко ден Александр Серебровын Мландыш пӧртылмышт нерген ТАСС-ын увертарымыжым пуртымо.

«Партий, коммунист, перестройка» раздел уло. Тыште КПСС обкомын организационно-партийный да кадровый паша отделжым вуйлатышын заместительже В. Кушнаревын «Лидерлан могай лийман?» вуймутан статьяже, КПСС член Д. Николаевын да Волжский электромеханический заводысо партком член Г. Калинкинын корреспонденцийышт, икмыняр серыш савыкталтыныт.

Куженер районысо 101—104 избирательный округла деч Марий АССР Верховный Совет калык депутатыш кандидат-влак нерген каласкалыме.

УВЕРТАРЕНА, ПАЛДАРЕНА

ОНЧЫЗА

7 канал. 6.30—120 минут. 8.35—Мультфильм. 8.45 — Ж. -Б. Мольер. «Тартюф». Фильм-спектакль. 11.05 — Тиде лийын, лийын... 11.25 —Ик шагат—йочалан. 12.25 —Коллаж. 12.30—Жап. 16.00 —Йочалан фильм. «Автомобиль, скрипка и собака Клякса». 17.40—Поэзий йонга. 17.45—Музыкант-влак — музыка нерген. 18.30 — Жап. 19.00—Молодежный вестник. 19.45—«Резонанс». 21.00 — Жап. 21.30—Актуальный интервью. 21.40—«Солнечный ветер». Худ. телефильм. 1 глава. 22.45—Хоккей дене СССР-ын чемпионатше. ЦСКА—«Динамо» (Москва). 3 период. 23.25—Док. фильм. 23.45—Увер.

12 канал. 8.00—Гимнастика. 8.15 — Научно-популярный фильм. 8.35, 9.35—География. 8 класс. 9.05—Француз йылме. 1 ий. 10.05 — Француз йылме. 2 ий. 10.35 —Музыка. 6 класс. 11.05 — Мӧҥгысӧ академий. 11.35 — Калык сем. 11.45—«Хождение по мукам». Худ. телефильм. 12 серий. 13.00 — Биатлон дене тӱняя чемпионатше. 17.00—Баскетбол. Удырамаш команда-влак коклаште РСФСР-ын первенствыже. «Политехник». (Йошкар-Ола)—«Колос» (Горький). 17.35—«Мутым йодам». РСФСР калык депутатыш кандидат-влак дене вашлиймаш. 18.40—Марий эл. 19.00 —СССР Верховный Советын сессийыштыже. Перерывыште (20.00)—Сайын малыза, йоча-влак. 21.15—«Любимые песни». Муз. телефильм. 22.00—А. С. Пушкин. «Полтава». РСФСР-ын заслуженный артистше С. Шакуров лудеш.

10 канал. 17.00 — Мультфильм. 17.10—Биатлон дене тӱняя чемпионатше. 17.40—Ритмический гимнастика. 18.10—«Загадочный странник». Док. телефильм. 2 фильм. 18.30—Жап.

ПАЗАРЫШ миен коштынамат, мӧҥгӧ пӧртылам ыле. Кысти Васлийым вашлийым.

Васлий, манаш гын, мыйын йолташем лиеш. Ик ялешак шочын-кушкынна, пырля школыш куржталынна, ик жапыштыракак олашке илаш куснена. Рвезыракна годым чӱчкыдын вашлиеденна ыле, пайремымат южгунам пырля эртаренна. Вара-вараракше ужмо-колмына мӧнтеште. Пытартыш ийлаште гын, йӧршын ваш тӱкнен огынал, да тевыс кенета Кысти Васлий ваштарешем шога.

— Э-э, Йогор тос! Илеткутырет вара? Мо пеш шоҥгемынат?—ышталеш, шкеже шыргыжеш, шинча йырже куптыр шарла.

— Илем, манам, шӱлем. А тыйже вара кузерак?

— Мыйже тудо мый! Мыйже илем, илалтем. Иленак илем,—пачаш-пачаш иктымак тӱя.

Такше Кысти Васлий изиш моктанаш йӧрата. Йӧн лийме годым шкенжым нӧлтенак нӧлта, садлан тудын дене ваш кошташ кумыл ок тол.

— Илена, илалтена,—мутшым шуя садем.—Ӱдырем марлан пуышым, эргым армийыш коштын тольо, институтышкат тунемаш пурен шуктыш. Кызыт кувам дене коктынак почаҥына. Пашам тошто верыштак ыштем, ынде пенсийым веле вучаш кодын. Иктаж лулатиок ий гыч пашаш гай пенсе кутыша лиям,—мал-залеш.—А тый, ужамат, пазарыш коштынат? Мом-мом вара налын?—ствылан полшаш, кид-йолжым рудаш. Кеч шкалан шке кочкыш-йӱышым амалкалаш ыле.

— Мый тыйым, Васлий тос, пешыжак ом умыло. Кузе туге шкалан шке амалкалаш?

— Конешне, пазар пареҥгет дене шкалан шке шӱр шолтыметым огыл ойлем. Тидланже тый ожнат пеш мастар улат ыле. Ындыже кеч ушет изиш умен докан, йырвеч шонен-вискаленат моштет дыр?

— А мом висаш?—окмак гай шогылтам, йӧндымын веле чучаш тӱҥгале. Кутыраш шогалмемлан ӧкынем.

— А теве мом...—Кысти Васлий, изи шинчажым кумалтен, мыйым тура ончале. Каласаш, векат, нимом шотым ыш муат, весыш куснyш:—Таче—каныш: айда мый декем... уна шотеш.

— Молан «шотеш» веле?—ӧпкелалтын колтышым. Такшым палем: Васлий ондакат тӱрлӧ семын куктылеш, пӱтыркала ыле. Адакшым еҥым изиш игылташат тореш огыл.

— Ну... йолташ семын изиш шинчылтына. Содыкш ик олаште илена, а вашлиймашна уке.

— Тугеже «семын» веле, а йолташыжак огыл?

— Ну, йӧра, йӧра... —лыпландарыше семын пулышем гыч вӱчкалтыме шотым ыштыш да кенета тура руале:—Миет, уке?

— Мияшыже лиеш тудо, да вет пачерышкем пурен лекташ кӱлеш ыле,—сумкашкем ончалын пелештем.

Тыге семынем шоналтен шинчымем дене шымат шиж, толын шуна, коеш. Автобус гыч волышна. Садыш пурышна.

— Тевыс мыйын изи оралтем!—«шӧртньӧ полатем» манме гай шоктыш ончыч ошкылшо Васлийын йӱкшӧ. — Шоҥгылыкешем кок шӱдӧ кандашлу тентелан налынам.

Тӱжвач ончымаште оҥай пӧртшӧ, чынак, арун коеш: тений гына ужар чия дене чиялтен, окнажым канде да ошо дене сӧрастарен. Озажлак шыргыжал шинчышыла веле коеш. Но чонем садак ала-можо шуралтыш.

— Оралтыже йӧра огыла, а молан чыла тидыже тылат кӱлеш? Мӧр дене торгает мо? Пашадарет ок сите мо?—мыят Васлийым пӱшкыледаш пижым.

тӱнчыгышӧ пӧртйымал нӧрепышкыже шӱдырас адак! Йӧра, чурнктаре тачеш, чытем. Но вучалте изиш, але мыламат черет шуэш. Почешыже пеҥгыде пу тошкалтыш дене волем...

Да-а, нимом от ман, Васлий ачаж гаяк Кысти улмаш. Шарнем мый ачажымат: маска гай ыле. Ӱмыржӧ мучко дыр мланде ӱмбач вуйжым нӧлталын огыл, чодыра гыч лектын огыл. Адакшым эргыж гай кустыри мо? Манамыс, тӧп-тӧп лнлык гай. Колхозышто имне тич, а тудо, уке вет, вийжым ончыкта: кӱртньӧ изи орваж дене чодыра гыч шкетынак тичмаш пырням шупшеш, оралтым чоҥа. Ме, йоча-влак, шеҥгечынже йышт воштылына: «Шупш, шупш, маньына, ораде! Колхозышто имне уке мо?» А

Васлий ваштарешем рошт савырнен шогале, шинчажым кумалтен, куптыр саҥган вуйжым кӱшыч ӱлыкыла рӱзалтыш. «Э-эй, ораде» —маннеже пуйто. Вара кӱчыкын пӱчкӧ:

— Эй, Йогор, Йогор! Ты-

вет кандашлу нйымат вончыш, илыш. Шоналташ гын, ӱмыржӧ мучко неле пашам вий-патыр ыштен, лунчырген огыл. Варажым ушыжо лушкыдеме дыр: кыдал кӱзанӱштешыже товаржым кералыш, а тудо, тидым мон-

мат, помидорымат. Пурледен ончена, кевыт-пазарым шуэш мо тамже?

Пӧртйымач лекна. Васлий ӱстелым погыш. Вара лукышто шогышо тошто шкафым почо, ведра чоло пурыман печкем шӱдырен лукто, оҥгышкыжо налын вӱчкалтыш:

— Ит лӱд, яндар мӱй дене шуктымо. Мӱйжым ялыште налынам, вич теҥге дене кажне киложым.

Мый ынде ӧрмем чарнышым. Шонен шинчем. Мо тиде? Сут айдеме? Темдыме? Але тошто поян койыш вӱрышкыжӧ шыген? Ме гын кевыт деч посна ик кечымат илен огына керт, а тудын... Але вара киндым, булко-печеньымат шкеак кӱэштеш? А мо шонеда, Васлий ӱстелым почо, лукто... когыльым, чевер ӱмбаланым. Тыгайым ожнырак авай кӱэштеш ыле. Коҥгаш кудалтымыж деч ончыч ковышта лышташ ӱмбалан пышта да вӱд дене ниялта. Коҥга аҥым заслоҥга дене петыра. Когылят, киндат тутлын кӱэш, чевер комап. Кинде пуш пӧрт тич темеш...

— Тый... тый, Васлий, когыльымат шкеак кӱэштат ала?

— А кӧ вара? Вате дене коктын.

— Но вет коҥгатше укес, калтак! Кушан кӱэштат?

Ынде Васлий мыйым игылтын огыл, а... чаманен ончале, вуйжымат тугак кӱшыч ӱлык рӱзалтыш.

— Тыйын такше кеч пырт-икше ушет уло гын?—йодеш. А газ плитаже мо? Тушто вет духовко ма...

изиш волгалтше маҥын, шалтак йӱын колтышым. И волгалте вет ушемже!

— Тый, Васлий, маньым, куркуль улат. Шкаланет тынар опырет. А причом тыште государствыже? Мом шаҥге кычкырлышыч?

— А-а, тиде мыйын вате тыге ойла. Айда, манеш, Васлий, пашалан ит ӧркане. Шоганымат шкеак шындена, манеш. Ато, манеш, чылан кевытлан шуын пижына гын, государствыже мыланна кушеч ситара? Логарна, кеч изи гынат, пеш яклака лийын, эре тамлыже государствын кушеч лектеш?—манеш. Вот вет могай вате дене илаш пӱрен.

— Сай пӱрышӧ пӱрен,—келшышым мыят.

— Прям государственный ӱдырамаш,—чоян шыргыжале Кысти Васлий.

* * *

ТЫГЕ вашлийын, шинчылтмыланна ынде ятыр ий эртен. Тунам Васлий мыйым койдаренрак шогылто, де шкежат тудым кӧргышытем игылтынам, сут айдемым луктынам. Кызыт кевыт еда иктым-весым кычал коштшемла чӱчкыдын Васлий ушешем возеш. Тудын, очыни, тачат чыла уло. Можыч, шыл соктамат шкеак ышташ тунемын. Сӧснажым вет тудо нипочом ашнен кертеш. Ала эше ушкалымат куча. Васлийлан кодат гын, дачешыже изи вӱтамат шогалтен шукта.

А мемнан мо уло? Талонжо дене соктам налат гын, шыл ок логал. Шылым налат—соктам от уж. Шӧржат... Кастене кондыметым

Кӱчыкын тӱрлӧ нерген

ВАШИНГТОН. Мланде ӱмбалне динозавр-влак молан пытеныт? Нобелевский премий лауреат Луис Альварес тидым 1980 ийыште тыге умылтарен. 65 миллион ий ончыч кугу астероид Мландыш толын тӱкнен. Тыгодым нӧлталтше пыл ора Кечым икмыняр идалык жаплан авырен, планетыште моткоч чот йӱкшемден.

Кызыт Аризона университетысе специалист-влак ты версийым изиш вес семынрак умылтарат. 65 миллион ий ончыч Мландыш астероид але комета толын тӱкнымылан кӧра пеш кугу тул тӱтан ылыжын, планетыште путырак шокшо лийын, маныт нуно. Тидыже пеш кугу кумдыкышто чыла чоным пытарымашке конден.

* * *

АНАТАНАНАРИВУ. Мадагаскарысе калык медицина тӱрлӧ кушкылым кучылтмашеш негызлалтын. Тыге тудо пуй корштымым пытараш, пагарысе йорам эмлаш, кылмымуж да моло чер деч утлаш полша. Но але марте «ужар аптекын» появлыкшым тӱҥ шотышто тыглай эмлызе-влак кучылтыныт, а кушкыл гыч эмым промышленный йӧн дене ямдылымо паша вияҥ кертын огыл.

Шукерто огыл Мадагаскарыште ты тема дене лӱмын тӱнямбал семинарым эртареныт да тыге кутырен келшеныт: калык эмлызе-влакын

— Э-э, Йогор [illegible] кутырет вара? Мо пеш шоҥгемынат? — ышталеш, шкеже шыргыжеш, шинча йырже куптыр шарла.

— Илем, манам, шӱлем. А тыйже вара кузерак?

— Мыйже тудо мый! Мыйже илем, йылалтем. Иленак илем, — пачаш-пачаш иктымак тӱя.

Такше Кысти Васлий изиш моктанаш йӧрата. Йӧн лийме годым шкенжым нӧлтенак нӧлта, садлан тудын дене ваш кошташ кумыл ок тол.

— Илена, илалтена, — мутшым шуя садем. — Ӱдырем марлан пуышым. Эргым армийыш колтыш тольо, институтышкат тунемаш пурен шуктыш. Кызыт кувам дене коктынак почаҥгына. Пашам тошто верыштак ыштем, ынде пенсийым вучаш кодын. Иктаж лулаткок ий гыч паярын гай пенсе кугыза лиям, — малдалеш. — А тый, ужамат, пазарыш коштынат? Моммом вара нальыч? — сумкашкем пырчым ужшо агытанла шӱйжым кадыртен ончале.

— Наледымыже можо, шинчалтыме понгым ик талингам висыктышым, помидорым, шоганым нальым, — манам.

— Хе-хе-хе! — воштылеш. — Наледенат тутеже. Со пазар кӱшеш илет?

— Пазарышкат лекде ок лий. Свежа ковыштам кычальым да уке, ок кой, — ышталам.

— Ок кой, ок кой. Ынде кевытыш кондымыштым вучо.

— Кевытым, кевытым веле, — вуем савем мыят.

Кысти Васлийын весела чурийже кенета шапалгыш, шинча йырсе куптыржат кандалгыме гай койо.

— Тый, Йогор, ит сыре. Мый тылат вик ойлем: тый ямдым ямлыше коя його пырыс улат. Ожно могай ыльыч, кызытат тугаяк кодынат. Магазиныште, пазарыште ок лий гын, мом кочкат-ямлет ыле? — рашкалтыме гай йодын шындыш Кысти эрге.

— Вот те на... — ӧрмем дене кидем шаралтен колтышым. — Кузе туге магазиныште нимо ок лий? Тый мом куктет?

— Куктылмаш уке. А так ойлаш, кинде-шинчал, чай-сакыр деч посна моло йӧрварже магазиныште ынже лий — куш пурет ыле?

— Нигуш ом пуро: калык кузе, мыят туге, — манам.

— Эй, Йогор, Йогор, його могыр! Да тый веле мо? Тӱжем дене тый гает улыт. Чылан казна кӱшеш иледа, государстве шинчаш ончеда. Государстве мом пукша — кочкыда, мом йӱкта — йӱыда. А нет штоп государ-

ӧкынем.

— А теве мом... — Кысти Васлий, изи шинчажым кумалтен, мыйым тура ончале. Каласаш, векат, нимом шотым ыш муат, весыш кусныш: — Таче — каныш: айда мый декем... уна шотеш.

— Молан «шотеш» веле? — ӧпкелалтын колтышым. Такшым палем: Васлий ондакат тӱрлӧ семын куктыдалеш, пӱтыркала ыле. Адакшым еҥым изиш игылташат тореш огыл.

— Ну... йолташ семын изиш шинчылтына. Содыки ик олаште илена, а вашлиймаш уке.

— Тугеже «семын» веле, а йолташыжак огыл?

— Ну, йӧра, йӧра... — лыпландарыше семын пулышем гыч вӱчкалтыме шотым ыштыш да кенета тура руале: — Мнет, уке?

— Мияшыже лиеш тудо, да вет пачерышкем пурен лекташ кӱлеш ыле, — сумкашкем ончалын пелештем.

— Ничо, ничо. Пыртлан мый декем савырнет, кузе илена ончалат да монь. — Васлий ынде шокшем гыч кученак, тореш уремыш шупшыльо. Мыят пырля йолем виктышым. — А палынет гын, илышыште йолташ икте веле.

— Кӧ? — адак ӧрыктарыш да чарналтенак йодам.

— Вате! — телымат кӱдырчӧ шоктымыла рашкалтарыш, вара эркынрак ешарыш: — Поро гынат, осал гынат...

«Ну вот, тӱҥале... — шоналтышым семынем, умбакыже тудым ом колышт. — Илен моштымыжым ончыкта, ватыжым мокта... Эше иктаж шопо-кочо лемжым тушкаш тӱҥалеш. Вара йӱдвошт мӱшкырым кучен куржтал... Но уке, таче аракам омак йӱ!» — пеҥгыдын шкемым кучаш лийым да куштылгынрак ойкыл колтышым.

Васлий, киямат, чынжымак чиялтылаш, мыйым игылташ шонен пыштен аламо: автобус дене ола тӱрыш кудалыкта. Орын йодмемлан «Дачыш каена», — веле мане. ала-кунарак кугу ушан еҥла тетла нимом ок пелеште, тӱткын ончыко онча, шонышыла коеш.

Йӧра огыла, дачыш гын, дачыш. Ола тӱрыштӧ чиялтыме мӱкш омарта гай оҥа пӧрт-влакым шуко ужалтын. Автобус окна гыч, конешне. Но мом тушто ӧрыктарышыжым ончыктынеже? Игечыжат лач адак ночко шыже шога. Ни пеледыш, ни мо. Олмапу тӱшкажат, тыгайже лийыныт гын, кошкеныт чай. Умаште телым пеш чот йӱштӧ шогымылан шуко еҥын садше пытыш. Тиде моло огыл, а шопен шинчыше пӱрӧ ружым мылам тушкынеже. Юмет аралыже!

ла, а молан чыла тидыже тылат кӱлеш? Мӧр дене торгает мо? Пашадарет ок сите мо? — мыят Васлийым пӱшкыледаш пижым.

шупшеш, оралтым чоҥа. Ме, йоча-влак, шентечынже йышт воштылына: «Шупш, шупш, маныла, ораде! Колхозышто имне уке мо?» А

Талинга понго

ойлымаш

Васлий ваштарешем рошт савырнен шогале, шинчажым кумалтен, куптыр саҥган вуйжым кӱшыч ӱлыкыла рӱзалтыш. «Э-эй, ораде» — маннеже пуйто. Вара кӱчыкын пӱчкӧ:

— Эй, Йогор, Йогор! Тынар илет, а... Мылам огыл чыла тиде кӱлеш, а государствылан! — пытартыш мутшым парняжым кӱшкӧ нӧлталынак пеҥгыдемдыш. — Ну, айда! — сырыме семынрак шоктыш ӱжмӧ йӱкшӧ, пӧрт орол суражым мурыктылаш тӱҥале.

Кысти Васлийым умылаш, конешне, куштылго огыл. Ну, мом тудо кызыт пеҥгыжалтыш? «Государствылан!» Эллан огыл, мыланем ок кӱл. Яра пуа гынат, товатат, ом нал. Тудын пеле шӱйшӧ пӧртшӧ, пычырик мландыже, изи пакча шотшо... Уке, мый шкемым дураклан ом шотло гынат, тыгайым умылен ом мошто. Почешыже йӱштӧ пӧртышкыжӧ пурен шогальым. Южшат эсогыл яндар огыл. Ала коля пуш, ала иктаж пунышкышо вургем аяр нерыш керылте. Умшамат тӱчым. А Васлий вик пашалан пиже. Уремыш лекме пинчакшым кудаш сакалтыш, шем сатин халатым чиен, кӱртньӧ конта ончык сукалтыш. Тыманмеш коҥгамат ылыжтен шуктыш.

— Тӱҥжӧ тыште мо? Кӱртньӧ коҥга! Шчас «ташкент» лиеш! — шкенжым куандарен шыргыжале, саҥга йымачше мыйым чоян ончале. — А тый шич, верым му. Тулык гай мом ӧрын шогет?

Мый чиялтыме пӱкенеш изи ӱстел воктен верланышым. Васлий ваштарешем толын шинче да тура ончен йодо:

— Тый кызыт пазарыште мом нальым, маньыч? Ик талинга понгым? Ну-ко, айда-ян почешем! — Васлий рошт кынелын, пӧртйымал омсам почо, тулым чӱктыш. — Ит аптыране, пуро почешем!

Ну, киямат эрге, ӱжеш гын, кузе от пуро? Ынде эҥыремышвот тӱрлеман

вет кандашлу ийымат вончыш, илыш. Шоналташ гын, ӱмыржӧ мучко неле пашам вий-патыр ыштен, лунчырген огыл. Варажым ушыжо лушкыдеме дыр: кыдал кӱзанӱштешыже товаржым кералын, а тудо, тидым монденат, йол йымалныже кычалеш. «Вет тышанак пыштенам ыле, кушко лие?» — малда. А ме воштылына. Вес гана, тамак чылымже умшаштыжак, а тудо кӱсенжым пургедеш: кушто да кушто?

Васлият ачажым поктен, коеш, паша шотышто, кеч тудын гай патыр огыл гынат. А кушеч патырже лият, кужу война жапыште шужен кушкалтын гын? Да эше сар деч варажат, э-э...

Пӧрт йымалныже Васлийым первый гана пагален ончальым. Вет мом гына ыштен пытарен огыл! Кӱнчен шот дене: ни пеш келге, ни куакшат огыл, кумдыкшат сита, лач веле. Кермыч да цемент дене рок пырдыжым ковыжлен. А погорыштыжо! Шыри-вури! Ужаргын, йошкаргын, нарынчын веле коеш: иктаж витле наре кум литр пурыман янда банкыште шинчалтыме кияр, помидорет, олмат, эҥыж — шоптыр — модо — снеге варенье, шуктымо ковышта — шинчат шарла!

— Поян улат, — кӧранен, ӧрын пелештгалем.

— Поян огыл, а йӧран, — тӧрлата мыйым Васлий. — Эх, тый! Талинга понго... Ончо, тевыс понго кушто лийман!

Васлий угылышто шогышо тумо вочко леведышым нӧлтале, а туштыжо шинчалтен шуктымо ош курезе, тичракак, сово наре гына волен, шке вӱдешыже шуын кия.

— Шчас ме йоча жапнам шарнена. Але монденат? Вет тыгай курезымак погена ыле. Але шочмо чодырашкет корным от му?

Васлий калай кӱмыжыш пу совла дене понгым оптыш, вара кӱштыш:

— Тевыс, кудыжо келша, банкым солалте, кияры-

тудын... Але вара киндым, булко-печеньымат шкеак кӱэштеш? А мо шонеда, Васлий ӱстелым почо, лукто... когыльым, чевер ӱмбаланым. Тыгайым ожнырак авай кӱэштеш ыле. Конташ кудалтымыж деч ончыч ковышта лышташ ӱмбалан пышта да вӱд дене ниялта. Конта аҥым заслонга дене петыра. Когылят, киндат тутлын кӱэш, чевер коман. Кинде пуш пӧрт тич темеш...

— Тый... тый, Васлий, когыльымат шкеак кӱэштат ала?

— А кӧ вара? Вате дене коктын.

— Но вет контатше укес, калтак! Кушан кӱэштат?

Ынде Васлий мыйым игылтын огыл, а... чаманен ончале, вуйжымат тугак кӱшыч ӱлык рӱзалтыш.

— Тыйын такше кеч пычырп-икше ушет уло гын? — йодеш. А газ плитаже молан? Тушто вет духовко манмыжат уло!

— Тый, Васлий, эксплуататор улат, вот мо! — ваштарешыже пеҥгыжалтышым мыят, йӱкемат пеҥгыдынрак лекте. — Ватетлан кеҥеж гоч тынар емыж-саскам, понгым погыктет. Тиде ок сите, даче йыраҥыштет кияр-помидор дене ындырет...

Васлий воштылеш:

— А мыйын вате тыге ок шотло. Пазар воктен талинга понгым кычал кошташ пеш кугу намыс, манеш. Государстве таклан огыл кок кечым канаш пуа, айда, Васлий, манеш, чодырашке кудалышт толына. Ялеш шочын-кушшо ӱдырамашын муралтен-муралтен емыж-саскам погалтен коштмыжат шуэш, манеш. Чодырашке коштын толына да кумылна шуэш, шӱм-чонна кана, а теле гочлан ситыше йӧрна лиеш гын, ешна куана, манеш.

— Ну, чодыра чодыра дене, яндар юж, тулеч моло, — изиш чакналташ верештe. — Но вет тый эше ватетым пелйӱд марте газ плита воктен шогыктет. А тудо паша гыч ноен толын.

— Уке, пелйӱд марте огыл, Йогор. Мыйын вате театрышкат кошташ пеш йӧрата. А ӱдырамашыже пелен пӧръеҥжат тарвана гын, когыльо кӱэшташ, мунопулашка шолташ шуко кӱлеш, ужат? Пу ок кӱл, вӱд ямде. Знай мясорубкым пӱтырӧ, руашым йӧрӧ.

— М-да... — нимо ойлаш ӧрым мый.

— Ой, Йогор, тыйын эксплуататоретлан тунар лекцийым лудаш логале, йылмат ынде ок савырне. Давай тудым изиш нӧртена, — манят, кок стаканеш мӱй пӱрыжым темалтыш. Ваш пералтышна. Мыят, ушем

— Сай пӱрышӧ пӱрен, — келшышым мыят.

— Прям государственный ӱдырамаш, — чоян шыргыжале Кысти Васлий.

* * *

ТЫГЕ вашлийын, шинчылтмылана ынде ятыр ий эртен. Тунам Васлий мыйым койдаренрак шогылто, де шкежат тудым кӧргыштем игылтынам, сут айдемыш луктынам. Кызыт кевыт еда иктым-весым кычал коштшемла чӱчкыдын Васлий ушешем возеш. Тудын, очыни, тачат чыла уло. Можыч, шыл соктамат шкеак ышташ тунемын. Сӧснажым вет тудо нипочом ашнен кертеш. Ала эше ушкалымат куча. Васлийлан кодат гын, дачешыже изи вӱтамат шогалтен шукта.

А мемнан мо уло? Талонжо дене соктам налат гын, шыл ок логал. Шылым налат — соктам от уж. Шӧржат... Кастене кондыметым эрдене почын ончет да аламогай какаргыше вӱдым веле ужат.

О-хо-хо! Кысти эрге, але вара тый тувыр денак шочынат? Тыланет ни шокшо, ни йӱштӧ ок логал? Ӱмырет мучко мыйым його Йогор манын сотарет. А могай мый такше йолагай? Йол ӱмбак шогалме годсек казна пашам ыштем. Таче кечынат эше эр тӱл-дӱл дене лектын каем, кас тӱл-дӱл дене пӧртыл толам. Мӧҥгыштемже вара диваныш возын каналташат ок лий улмаш мо? Могыремже нелырак, тиде чын. Кугу капан кушкынам гын, кӧ вара винамат?

А вик ойлаш гын, молан мый эсогыл логаремлан верч колянышаш улам? Чумыр вием, моштымо тептерем казна пашалан пыштен толам гын, эрла эрлан тудым пӧртылтыза давай. Кӧлан пашам ыштем, пукшыза, йӱктыза, ашныза. Тыге огыл мо, Кысти эрге? Ынде шоналте, кӧжӧ чын — тый але мый?

Уке, Йогор. Кеч кузе шкендым прапыш лукташ тӧчӧ, Васлий йолташет ушанрак улмаш. Тыланетат самырык вет улмо годым даче нерген да монь шонаш кӱлеш ыле. Ынде мом? Кызытше йӧра эше, пашам ыштет да шуженжак от кошт. Теве вашке пенсийыш лектат. Тыйын пашадарет почеш кунарак тудым налаш тӱҥалат? То-то шол. Тунамже кузе вара илыман? Таза ӱмыржӧ мучко яндар чон дене пашам ыштен илыше айдеме, шоҥгеммекше, молан ойгырен-колянен колышаш?

Тыге шоналтем, да чонлан йӧсын-йӧсын чучеш. Арам илымем шижам. Молан тыге ала?

Алексей АЛЕКСАНДРОВ.

[illegible] ончыч Младыш астероид але комета толын тӱкнымылан кӧра пеш кугу тул тӱтан ылыжын, планетыште путырак шокшо лийын, манын ну-по. Тидыже пеш кугу кумдыкышто чыла чоҥаным пытарымашке конден.

* * *

АНАТАНАНАРИВУ. Мадагаскарысе калык медицина тӱрлӧ кушкылым кучылтмашеш пеҥгыдалалтын. Тыге тудо пӱй корштымым пытараш, пагарысе йорам эмлаш, кылмымыж да моло чер деч утлаш полша. Но але марте «ужар аптекын» пайдалыкшым тӱҥ шотышто тыглай эмлызе-влак кучылтыныт, а кушкыл гыч эмым промышленный йӧн дене ямдылыме паша вияҥ кертын огыл.

Шукерте огыл Мадагаскарыште ты тема дене лӱмын тӱнямбал семинарым эртареныт да тыге кутырен келшеныт: калык эмлызе-влакын йӧныштым врачебный практикыш кумдарак шыгарыман, кушкыл гыч ямдылыме тӱрлӧ эмым пашаште эреак кучылташ тӱҥалман. Семинарыш верысе ученый ден специалист-влак деч посна Австрий, Польша, Франций, Швеций да ООН гыч представитель-влак толыныт.

* * *

ДАР-ЭС-САЛАМ. Танзанийысе южо тюрьмаште шинчыктыме еҥ-влак ял озанлык культурым да вольыкым ончен куштымаште чапле показательым шуэныт. Табора областьысе тюрьма-влаклан пеҥгыдемден пуымо мландыште заключенный-влак пошкудо пасулаште пашам ыштыше кресаньык-влакын деч иктат пеле — кок пачаш кугурак лектышым палыт.

«Четлык кокласе аграрий-влак» шинатым куштымаште да сӧснам ӧрдыктарымаште поснак чот ойыртемалтыт. Сандене областьын региональный комиссарже Лоуренс Гама кугу лектышым шуаш полшышо секрет дене молымат палдараш пунын деч йодде кертын огыл.

* * *

ДАР-ЭС-САЛАМ. Танзанийысе археолог ден палеонтолог-влак элын йӱдвелныже Олдувайский ущельем тений июньышто кӱнчен шымлаш тӱҥалаш ойым пидыныт. Тиде пашалан США-се национальный научный фонд 38 миллион танзанийский шиллингым ойырен, каласен ик американский университетын пашаеҥже Роберт Блуменшайн. Палемдыме кундемым танзанийский ден американский ученый-влак пырля кӱнчен шымлаш тӱҥалыт.

(ТАСС).

Калык сем. 11.45 — «Хождение по мукам». Худ. телефильм. 12 серий. 13.00 — Биатлон дене тӱнян чемпионатше. 17.00 — Баскетбол. Удырамаш команда-влак коклаште РСФСР-ын первенствыже. «Политехник» (Йошкар-Ола) — «Колос» (Горький). 17.35 — «Мутым йодам». РСФСР калык депутатыш кандидат-влак дене вашлиймаш. 18.40 — Марий эл. 19.00 — СССР Верховный Советын сессийыштыже. Перерывыште (20.00) — Сайын малыза, йоча-влак. 21.15 — «Любимые песни». Муз. телефильм. 22.00 — А. С. Пушкин. «Полтава». РСФСР-ын заслуженный артистше С. Шакуров лудеш.

10 канал. 17.00 — Мультфильм. 17.10 — Биатлон дене тӱнян чемпионатше. 17.40 — Ритмический гимнастика. 18.10 — «Загадочный странник». Док. телефильм. 2 фильм. 18.30 — Жап.

ТЕАТР

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ музыкальный театр
«Евгений Онегин» — 14.

КИНО

«РОССИЯ» кинотеатр (Кугу зал)
«Заколдованный доллар» — 9, 10.50, 12.40, 14.30, 16.20, 18.10, 20, 21.40.

«РОССИЯ» кинотеатр (Изи зал)
«Пугало из чердачного окна» — 9.30 (йоча сеанс). «Смех и горе у Бела моря» — 14 (йоча сеанс). «Зита и Гита» (1 да 2 серий) — 11.20, 18.40. «Султан Бебарс» (1 да 2 серий) — 15.50, 21.30.

«ЭРВИЙ» кинотеатр
«Белая кость» — 9, 13.45, 15.50, 18.05, 20, 21.50. Совет Армий да Военно-Морской Флот кечылан пӧлеклалтше «Память о мужестве», «Белая кость» киноконцерт — 11.10.

«ОКТЯБРЬ» кинотеатр
«Нечистая сила» — 9, 18.40, 21.10. «Танцор диско» — 11.40, 16. «Отроки во Вселенной» — 14.20 (йоча сеанс).

«РЕКОРД» кинотеатр
«Тоби Маггиг» — 9, 14.30. Мультфильм киносборник — 10.50. Кужемдыме сеанс: «Письма военной поры», «Боны и покой» (кугыеҥ-влаклан гына) — 12.10. «Влюбленный мужчина» — 16.30. «Боны и покой» (кугыеҥ-влаклан гына) — 18.30, 20.50.

«МИР» кинотеатр
«Стеклянный лабиринт» — 10, 15.30, 18. «Боны и покой» (кугыеҥ-влаклан гына) — 12, 20. «Мария Мирабела в Транзистории» — 14.

Редактор В. А. МАТЮШЕВ.

Редакцийын адресше:
424000, Йошкар-Ола, СССР Вооруженный Вийын 70-шо идалыкше урем, 20
Талукышто 300 номер лектеш.
Тираж 17566.
Газетын индексше 52710

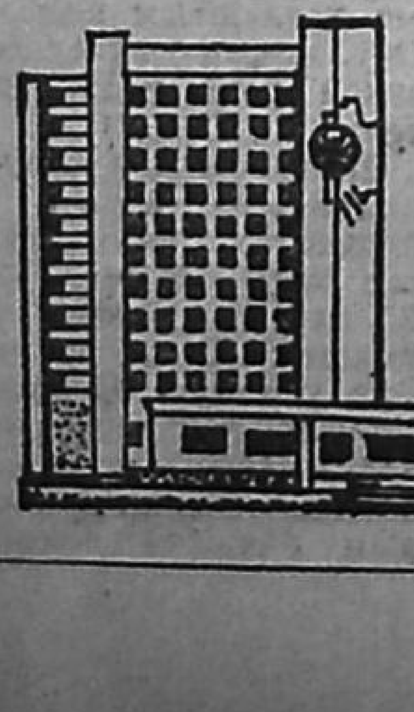

Телефон-влак:
Редактор — 5-08-40
Заместитель-влак — 5-25-36, 5-39-26
Приемный — 5-37-91
Ответственный секретарь — 5-35-73
Заместитель-влак — 5-39-36

ОТДЕЛ-ВЛАК:
Партийный илыш — 5-53-18
Идеологический — 5-54-34
Промышленность, строительство да транспорт — 5-54-89
Аграрный — 5-29-77
Совет паша да быт — 5-42-22
Культура, литература да искусство — 5-08-64
Информаций да письма — 5-39-19, 5-43-72
Кусарыше — 5-39-55.
Увертарымаш — 5-39-44

Газетын собкоржо-влак:
У Торъялыште — 9-15-19,
Моркышто — 9-16-86
Звениговышто — 9-22-83,
Оршанкышто — 2-17-38.

Марий АССР Госкомиздатын республиканский полиграфическо-редакционный объединенийже
424700, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.
Э—00199. Заказ 0052.